

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta pedagogická

Diplomová práce

**ÚLOHA SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA VE
SPECIÁLNĚ PEDAGOGICKÝCH CENTRECH**

Bc. Barbora Kupilíková

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 26. 6. 2012.

.

.....

Bc. Barbora Kupílková

Poděkování

Děkuji vedoucímu diplomové práce JUDr. Karlu Mošnovi za odborné vedení práce, rady, připomínky a podporu. Dále pak děkuji za podporu a odborné konzultace Mgr. Šárce Vostracké a všem sociálním pracovníkům a pracovnícím, kteří se zúčastnili výzkumu.

Obsah

Úvod	8
1 Školská poradenská zařízení	10
2 Speciálně pedagogické centrum	12
2.1 Činnosti speciálně pedagogických center	13
2.2 Odborný tým SPC	13
2.2.1 Speciální pedagog	14
2.2.2 Psycholog	17
2.2.3 Sociální pracovník	19
3 Sociální pracovník	20
3.1 Obecné předpoklady a dovednosti sociálního pracovníka	20
3.2 Odborná způsobilost	22
3.3 Etický kodex	23
3.3.1 Etický kodex sociálních pracovníků	23
3.3.2 Etické a profesní zásady v SPC	24
3.4 Role sociálního pracovníka	25
3.5 Práce s klientem ve speciálně pedagogických centrech	26
3.6 Přístup ke klientům	27
4 Činnosti sociálního pracovníka	30
4.1 Individuální konzultace a podpora	30
4.2 Návštěvy v rodinách	32
4.3 Sociální poradenství	32
4.4 Pomoc s výběrem rehabilitačních a kompenzačních pomůcek	33
4.5 Zprostředkování kontaktů s odborníky a další informační služby	34
4.6 Vedení dokumentace centra a vedení archivu SPC	35

4.6.1 Informovaný souhlas, souhlas se zpracováním citlivých údajů a souhlas se zpracováním osobních údajů	36
4.6.2 Administrativa v souvislosti práce s klientem	36
4.6.3 Archivace a skartace dokumentů	37
4.7 Příprava dokumentů pro správní řízení.....	38
5 Výzkumná část	39
5.1 Cíl výzkumu.....	39
5.2 Metodologie výzkumu	39
5.3 Výzkumný vzorek	40
5.4 Vyhodnocení výzkumu	41
5.4.1 Kategorie č. 1: Sociální pracovník.....	41
5.4.2 Kategorie č. 2: Klienti SPC	43
5.4.3 Kategorie 3: Činnosti jednotlivých pracovníků SPC	47
5.4.4 Kategorie 4: Další činnosti, které vykonává sociální pracovník ..	61
5.4.5 Kategorie 5: Změny v činnostech sociálního pracovníka	63
5.5 Shrnutí výsledků výzkumu	67
5.6 Ověření hypotéz.....	68
5.7 Další výsledky výzkumu	71
5.8 Doporučení pro praxi.....	72
Závěr.....	73
Resumé	74
Summary	74
Seznam použité literatury	76
Seznam použitých zkratk.....	79
Seznam grafů	80
Seznam tabulek.....	82

Seznam příloh.....	84
--------------------	----

Úvod

Speciálně pedagogická centra jsou školská poradenská zařízení, která upravuje Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon, 2004). Tým speciálně pedagogických center se skládá ze speciálního pedagoga, psychologa a sociálního pracovníka.

Jednu z povinných školních praxí jsem absolvovala ve Speciálně pedagogickém centru při ZŠ a MŠ pro zrakově postižené děti a vady řeči v Plzni jako asistent sociálního pracovníka. Všimla jsem si, že sociální pracovnice se věnuje velkému počtu klientů. Nejčastější činností byl osobní nebo telefonický kontakt s klientem a poskytování sociálního poradenství. Když ale sociální pracovnice nebyla v přímém kontaktu s klienty, veškerý její čas byl naplněn administrativní prací – psaní záznamů z jednání s klienty, vedení dokumentace klientů a jiné činnosti, týkající se zakládání různých dokumentů.

Na základě této zkušenosti jsem se rozhodla pro výběr tohoto tématu. Zajímalo mě, jaké činnosti vykonává sociální pracovník ve speciálně pedagogických centrech, jejichž činnost upravuje Školský zákon (2004). Sociální pracovník je tedy zaměstnán v oblasti školství.

Teoretická část se zabývá popisem speciálně pedagogických center a činnostmi jejich pracovníků. Dále se blíže zabývá sociálním pracovníkem a činnostmi tohoto pracovníka ve speciálně pedagogických centrech.

V rámci předvýzkumu, ze kterého vychází vlastní výzkum v této práci, byly osloveny 4 sociální pracovnice ze speciálně pedagogických center v Plzni. Tři souhlasily s rozhovorem, který po zpracování ukázal základní hypotézy pro další výzkum.

Výzkumná část je zaměřena na různá speciálně pedagogická centra po celé ČR. Výzkum pomocí dotazníkového šetření zjišťoval, jaká je struktura

činností sociálního pracovníka ve speciálně pedagogických centrech a kterými činnostmi se sociální pracovníci zabývají nejčastěji.

1 Školská poradenská zařízení

Poradenský systém má kořeny již před druhou světovou válkou. Organizovaný systém vzniká v 60. letech 20. století. Ten se zaměřuje na výchovné poradenství s výraznou profesní orientací. V rámci tohoto systému byla pozornost žákům se zdravotním postižením věnována jen okrajově. Poradenská pracoviště, která se zaměřují na potřeby žáků se zdravotním postižením, vznikají až v roce 1991 a postupně se rozvíjí. Poslední součástí poradenství, které se zaměřuje na žáky s poruchami chování, se formálně rozvíjí také až od roku 1991 (Michalík, 2008).

V letech 1950 – 1970 se budoval systém „jednotné školy“, který segregoval žáky se sebemenší odchylkou od normálu. V této době však segregace této skupiny nepředstavovala násilný prvek a nebyla tak zamýšlena. Vzdělávací příležitosti a jejich poradenská podpora byly v této době jen systémově rozvíjeny (Michalík, 2008).

V období 1970 – 1989 se vzdělávání skupiny žáků se zdravotním postižením výrazně změnilo. Tato změna se týkala přehlížení lidsko-právních aspektů, které s sebou vzdělávání této skupiny žáků přináší. Země západní Evropy začaly rozvíjet systémy společného vzdělávání žáků se speciálními potřebami a intaktní populace, zatímco u nás přetrvávala masivní segregace obou skupin. V rámci tohoto modelu vzdělávání byly relativně dobře naplněny vzdělávací potřeby některých skupin žáků, zejména se zrakovým a částečně se sluchovým postižením. Méně již byly naplněny vzdělávací potřeby žáků s tělesným postižením a na velmi nízké nebo žádné úrovni vzdělávání žáků s mentálním postižením. V zákonech nebyla řešena či naznačena možnost přítomnosti dítěte s postižením v běžné škole. Naopak zákon upravoval rozsáhlou síť speciálních škol. Vzdělávání dětí s postižením bylo výlučně v rukou odborníků a profesionálů, úloha rodičů a rodiny byla potlačena, byly omezeny přirozené rodinné, komunitní a širší sociální vazby dítěte s postižením v jeho přirozeném prostředí. Speciální školy poskytovaly internátní formu vzdělávání, děti trávily školní týden v internátu a domů se vracely pouze na sobotu a neděli. Děti s mentálním, případně kombinovaným postižením, byly umístěny v ústavech sociální péče s celoročním provozem. Poradenský systém v dnešním pojetí buď neexistoval vůbec (speciálně

pedagogická centra), nebo byl na potřeby cílové skupiny žáků se speciálními vzdělávacími potřebami zaměřen velmi nedostatečně (pedagogicko-psychologické poradny) (Michalík, 2008).

V současnosti mají pedagogicko-psychologické poradny a speciálně pedagogická centra funkci diagnostickou a poradenskou. Pedagogicko-psychologické poradny změnilo dřívější přístupy a pokračovaly v ukotveném modelu činnosti, které doplnily o nové součásti a kampaně (negativní jevy, protidrogová tematika, šikana, záškoláctví, atd.). Speciálně pedagogická centra v průběhu 90. let bojovaly o své místo na trhu se vzděláváním a postupně upevňovaly vnitřní mechanismy své činnosti. Do roku 2005 postrádala poradenská zařízení právní úpravu, která by definovala zásadní oblasti jejich činnosti (Michalík, 2008).

Vyhláška č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních upravuje činnost speciálně pedagogických center a pedagogicko-psychologických poraden. Pedagogicko-psychologická poradna poskytuje služby pedagogicko-psychologického a speciálně pedagogického poradenství a pedagogicko-psychologickou pomoc při výchově a vzdělávání žáků. Speciálně pedagogické centrum poskytuje poradenské služby žákům se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním, kteří jsou integrováni ve školách a školských zařízeních, třídách, odděleních, studijních skupinách s upravenými vzdělávacími programy, dále žákům se zdravotním postižením v základních školách speciálních a dětem s hlubokým mentálním postižením.

2 Speciálně pedagogické centrum

Speciálně pedagogické centrum (dále jen „SPC“) je jedním ze dvou typů školských poradenských zařízení. Poskytuje poradenské služby žákům se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním a sociálním znevýhodněním (Vyhláška č. 72/2005 Sb.).

Za zdravotní postižení považujeme postižení tělesné, mentální, zrakové, sluchové, vady řeči, souběžné postižení více vadami, autismus a vývojové poruchy učení a chování. Zdravotní znevýhodnění je zdravotní oslabení, dlouhodobá nemoc a lehčí zdravotní poruchy, které vedou k poruchám učení a chování. Sociální znevýhodnění je rodinné prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy, nařízená ústavní výchova nebo uložená ochranná výchova a postavení azylanta (Školský zákon, 2004).

Centra jsou zřizována při státních a nestátních školách (Novosad, 2000).

Činnosti centra jsou uskutečňovány ambulantně na pracovišti centra a terénně návštěvami pracovníků centra ve školách, školských zařízeních, v rodinách a zařízeních pečující o žáky se zdravotním postižením (Michalík in Baslerová, 2011).

Ambulantní formou péče je péče jednorázová, která spočívá v pomoci při řešení aktuálního problému. Rodičům je nabízeno poradenství a u dítěte, žáka, nebo studenta se provádí psychologické, speciálně pedagogické a logopedické vyšetření, ze kterého vychází doporučení a případná opatření. Opakovaná péče je kontrolním vyšetřením žáků, po kterém následuje doporučení a případná úprava opatření. Při pravidelném typu péče dítě, žák nebo student dojíždí do SPC pravidelně podle potřeby. Provádí se reedukace, případně edukace. Terénními formami jsou výjezdy do škol, do rodin a školských a jiných zařízení, kde je klient umístěn. Při výjezdech do škol je poskytována metodická podpora, konzultace k individuálním vzdělávacím plánům, poradenství nebo přímá práce se žákem. Při výjezdech do rodin je činnost zaměřená na rodinné poradenství, krátkodobé řešení problémů nebo dlouhodobou spolupráci s rodinou, která zahrnuje

psychosociální podporu, pomoc při orientaci v sociální síti, atd. (Čadová in Baslerová, 2011).

2.1 Činnosti speciálně pedagogických center

Obecně jsou služby a činnosti SPC zaměřeny na vytváření vhodných podmínek pro zdravý tělesný, psychický a sociální vývoj a rozvoj osobnosti žáků se speciálními vzdělávacími potřebami před zahájením vzdělávání a jeho průběhu; na naplňování vzdělávacích potřeb a rozvíjení schopností, dovedností a zájmů žáků před zahájením a v průběhu vzdělávání; na vytváření vhodným podmínek, způsobů a forem vzdělávání; na vhodnou volbu vzdělávacího zařízení a pozdějšího pracovního uplatnění; na zmírňování důsledků zdravotního postižení a prevenci jeho vzniku (Čadová in Baslerová, 2011).

V Příloze č. 2 Vyhlášky č. 72/2005 Sb. jsou stanoveny standardní činnosti speciálně pedagogických center. Dělí se na standardní činnosti společné a standardní činnosti speciální, které jsou specifikovány podle typu postižení, na které jsou SPC specializována. Centra poskytují služby žákům:

- s vadami řeči
- se zrakovým postižením
- se sluchovým postižením
- s tělesným postižením
- s mentálním postižením
- s poruchami autistického spektra
- hluchoslepým
- s více vadami.

2.2 Odborný tým SPC

Odbornými pracovníky SPC jsou speciální pedagog, psycholog a sociální pracovník. Tým je dle potřeby doplňován dalšími odbornými pracovníky v závislosti na druhu a stupni zdravotního postižení klientů (Čadová in Baslerová, 2011).

Činnosti speciálního pedagoga a psychologa jsou upraveny v Příloze č. 3 Vyhlášky č. 72/2005 Sb. a dalších pracovníků. Činnosti sociálního pracovníka můžeme najít pouze v Nařízení vlády č. 222/2010 Sb. a dále jsou pak rozepsány v Katalogu posuzování míry speciálních vzdělávacích potřeb, část I. (Baslerová, 2011). Tomuto tématu je věnována kapitola 4 Činnosti sociálního pracovníka v této práci.

2.2.1 Speciální pedagog

Speciální pedagog diagnostikuje stupeň celkového rozvoje dítěte, žáka, studenta a stanovuje vhodnou pedagogickou intervenci, která obsahuje reedukaci, kompenzaci a socializaci. Speciální pedagog pomáhá při výběru další cesty vzdělávání a doporučuje vhodnou úpravu vzdělávacích podmínek (Čadová in Baslerová, 2011).

Speciální pedagog vykonává tyto obvyklé činnosti (Čadová in Baslerová, 2011):

- a) *Speciálně pedagogickou diagnostiku žáka, včetně logopedického vyšetření.*
Speciální pedagog se ve svém vyšetření zaměřuje na posouzení sociálních a komunikačních dovedností, psychomotorického vývoje a posouzení vzdělávacích potřeb. Oblasti speciálně pedagogického vyšetření jsou sebeobsluha, motorika, grafomotorika, percepce, kognitivní dovednosti (schopnost učit se), sociální dovednosti a pracovní dovednosti (Horáková in Baslerová, 2011).
- b) *Posuzuje způsobilost k zahájení školní docházky, navrhuje odložení školní docházky v rámci správního řízení.*
Speciálně pedagogická centra doporučují řediteli ZŠ odklad školní docházky na základě celkového posouzení školní zralosti a připravenosti klienta SPC (Horáková in Baslerová, 2011).
- c) *Tvoří plán péče o žáka.*

Sestavení plánu péče a vytvoření strategie komplexní podpory dítěte v rámci stanovené míry podpůrných opatření navazuje na komplexní vyšetření. Žák nebo zákonný zástupce žáka je s touto strategií seznámen a jsou určeny etapy jeho přímé podpory v následujícím období (Čadová in Baslerová, 2011).

d) *Individuální nebo skupinová přímá práce s žákem (redukace).*

Individuální a skupinové aktivity jsou zaměřeny na kompenzaci postižení a jeho redukaci (např. nácvik grafomotoriky, sociálního chování, prostorové orientace, atd.). Se zákonnými zástupci, či zletilými klienty je konzultován další postup při vzdělávání, formy edukace a redukace, sestavení individuálního vzdělávacího plánu, kariérové poradenství, atd. (Čadová in Baslerová, 2011).

e) *Provádí včasnou intervenci.*

Včasná odborná péče je nutná pro vzdělávání klientů a osobnostní rozvoj, a má společenský a sociální význam také pro rodiče těchto dětí, kteří jsou vystaveni náročným životním situacím spojeným s výchovou a péčí (Čadová in Baslerová, 2011).

f) *Poskytuje konzultace pro zákonné zástupce, pedagogické pracovníky škol a školských zařízení.*

Tyto konzultace se týkají oblasti edukace, redukace, tvorby individuálního vzdělávacího plánu, kariérového poradenství a ucelené rehabilitace (Michalík in Baslerová, 2011).

g) *Metodicky vede zákonné zástupce, pedagogy, podporuje při tvorbě individuálního vzdělávacího plánu.*

h) *Poskytuje kariérové poradenství pro žáky se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním.*

Vyšetření, které se týká profesního poradenství, se zaměřuje na stanovení silných a slabých stránek osobnosti žáka. Přihlíží se k typu a stupni zdravotního postižení a možnosti uplatnění se na trhu práce. U některých

typů zdravotního postižení je nutné počítat se zhoršením zdravotního stavu (Horáková in Baslerová, 2011).

- i) Pomáhá při integraci žáků se zdravotním postižením do mateřských, základních a středních škol, navrhuje úpravy prostředí.*
- j) Všestranně podporuje optimální psychomotorický a sociální vývoj žáků se zdravotním postižením v rámci ucelené rehabilitace, zajišťuje komplexní péči zaměřenou na celou rodinu.*
- k) Vede dokumentaci centra a připravuje dokumenty pro správní řízení.*
- l) Spolupracuje s poradenskými pracovníky škol, s pedagogicko-psychologickými poradnami a středisky výchovné péče.*
- m) Zpracovává návrhy k zařazení do režimu vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.*
- n) Navrhuje individuální vzdělávací plány.*

Speciální vzdělávání žáků se zdravotním postižením má formu individuální integrace, skupinové integrace, ve škole zřízené pro žáky se zdravotním postižením (speciální škola) nebo kombinací těchto forem (Vyhláška č. 73/2005 Sb.).

Individuální vzdělávací plán je definován v § 6 Vyhlášky č. 73/2005 Sb. Obsahuje údaje o poskytování individuální speciálně pedagogické, nebo psychologické, péče, údaje o časovém a obsahovém rozvržení učiva a způsobu hodnocení žáka. Dále vyjádření potřeby dalšího pedagogického pracovníka, seznam kompenzačních pomůcek, návrh na snížení počtu žáků ve třídě, předpokládanou potřebu navýšení finančních prostředků, závěry vyšetření SPC, jmenovité určení pedagogického pracovníka SPC, které bude se školou spolupracovat. Za vyhotovení IVP odpovídá škola a vypracovává se za pomoci příslušného SPC, které po půl roce kontroluje jeho plnění (Horáková in Baslerová, 2011).

- o) Vytváří, navrhuje a nabízí speciální pomůcky podle individuálních potřeb žáků, seznamuje s metodikou práce s dětmi s konkrétními speciálními vzdělávacími potřebami.*
- p) Podporuje a pomáhá rodičům při výchově dítěte a při stimulaci jeho vývoje v rodině.*
- q) Pomáhá při výběru hraček a stimulačních pomůcek.*
- r) Pomáhá při výběru školy.*
- s) Vykonává přímou práci s dítětem dle zaměření SPC a potřeb dítěte. Rozvíjení komunikace včetně alternativní komunikace, bazální stimulace, rozvoj hrubé a jemné motoriky, grafomotoriky, rozvoj obecných rozumových předpokladů, sebeobsluhy, nácvik prvního čtení, atd. Využívá prvků ergoterapie, arteterapie, využití počítače a speciálních výukových programů, atd. (Čadová in Baslerová, 2011).*

2.2.2 Psycholog

Psycholog v SPC by měl mít mnoho zkušeností s diagnostikou, měl by mít trpělivost a intuici, protože je vzhledem k závažnosti nebo kombinaci postižení nucen využívat diagnostické nástroje v omezeném rozsahu. Je často nucen využívat nestandardních pomůcek, které si sám upraví, testy musí upravovat podle potřeby vzhledem k typu a míře postižení. Psycholog stanovuje individuální zvláštnosti osobnosti klienta a prognózu vývoje (Čadová in Baslerová, 2011).

Obvyklými činnostmi psychologa jsou (Čadová in Baslerová, 2011):

- a) Hodnocení vývoje a doporučení stimulačních opatření.*
Psychologické vyšetření posuzuje mentální úroveň dítěte, tedy úroveň a struktury rozumových schopností, případně posouzení osobnosti dítěte. U

starších dětí se mohou také posuzovat styly a strategie učení (Horáková in Baslerová, 2011).

- b) *Posuzuje způsobilost k zahájení školní docházky, navrhuje odložení školní docházky v rámci správního řízení.*

Psycholog posuzuje mentální úroveň a školní zralost u předškolních dětí, které jsou doporučené z mateřské školy či od pediatra pro opoždění vývoje řeči, kognitivní, citovou nebo sociální nezralost. Pokud vyšetření potvrdí nedostatky, je realizován odklad (Horáková in Baslerová, 2011).

- c) *Provádí diagnostiku dětí se zrakovým, mentálním, řečovým, tělesným, sluchovým a kombinovaným postižením, včetně těžké a hluboké mentální retardace, diagnostika autismu.*

- d) *Provádí diagnostiku v rodinném prostředí (u malých nebo těžce handicapovaných dětí), diagnostika disharmonického vývoje osobnosti.*

Při psychologickém vyšetření je vhodné doplnit informace pozorováním klienta v různém prostředí, většinou v mateřské škole nebo v domácím prostředí (Horáková in Baslerová, 2011).

- e) *Vykonává přímou práci s dětmi, žáky a studenty formou psychoterapie.*

Psychoterapie je druh psychologické intervence, která působí na duševní život, chování a prožívání člověka, na jeho mezilidské vztahy a tělesné procesy tak, že navozuje či podporuje žádoucí změny a podporuje tak uzdravení nebo znesnadňuje vznik a rozvoj určité poruchy zdraví. Využívá k tomu komunikační prostředky (Novosad, 2000).

- f) *Pracuje s rodinou na optimalizaci výchovných přístupů a klimatu rodiny.*

Kvalita života lidí se zdravotním postižením souvisí s jejich uspokojením v rodině. V rodinách, ve kterých se narodilo postižené dítě, se dostavuje šok a postupně další fáze vyrovnávání se s postižením dítěte (Koláčková in Matoušek, 2005).

- g) *Pomáhá při integraci žáků se zdravotním postižením do mateřské, základní a střední školy, při výběru vhodné školy a zajištění potřebných podmínek.*

h) Poskytuje kariérové poradenství pro žáky se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním.

i) Udržuje dlouhodobý kontakt s vyučujícími a řediteli škol, provádí osobní návštěvy ve školách.

Poskytuje metodickou podporu učitelům, poskytování konzultací k IVP, provádí přímou práci se žákem, poradenství dle potřeb klientů a zaměření SPC, atp. (Čadová in Baslerová, 2011)

j) Provádí skupinové činnosti s dětmi, žáky a studenty.

k) Zpracovává podklady pro vzdělávací opatření.

Podkladem jsou doporučení k zařazení do vzdělávání, doporučení k IVP, doporučení asistenta pedagoga do třídy, doporučení ke studiu, závěrečné zkoušky, atd. (Čadová in Baslerová, 2011).

2.2.3 Sociální pracovník

Sociální pracovník pomáhá zajistit materiální a finanční zabezpečení jak rodině, tak škole, ve které jsou žáci integrováni nebo zařazeni. Poskytuje informace, formuláře, vyhledává možnosti získávání grantů ze sociální oblasti a oblasti školství. Sociální pracovník musí mít schopnost navázat kontakt se zákonnými zástupci, umět v nich vzbudit důvěru a zájem o spolupráci. Jsou většinou prvními pracovníky, se kterými se klienti nebo zákonní zástupci setkávají v SPC (Čadová in Baslerová, 2011).

3 Sociální pracovník

Profese sociálního pracovníka patří do tzv. pomáhajících profesí. Pomáhající profese jsou takové, které jsou za vhodných podmínek schopné pomáhat druhým lidem při zvládnání úkolů, které je v životě potkají. Kromě sociálních pracovníků sem můžeme řadit psychology, psychiatry, manželské poradce, atd. Tito lidé by měli být schopni pomáhat lidem zvládat jejich sociální a emoční problémy (Matoušek, 2003).

3.1 Obecné předpoklady a dovednosti sociálního pracovníka

Matoušek a Hartl (2003) uvádějí několik hlavních předpokladů a dovedností, které by sociální pracovník měl mít. Jsou to zdatnost a inteligence, přitažlivost, důvěryhodnost a komunikační dovednosti.

Zdatnost je udržování fyzické kondice cvičením a správnou stravou, aby měl člověk dost energie, protože pomáhat druhým je těžká a vysilující práce. Dobrá inteligence je nutná proto, aby sociální pracovník měl touhu obohacovat své znalosti, seznamovat se novými teoriemi a praktickými technikami, číst odbornou literaturu, umět shrnout výsledky své práce do vlastního výzkumu. Je nutná také emoční a sociální inteligence, které by měly být na vysoké úrovni a měly by být přirozenou součástí osobnosti sociálního pracovníka (Matoušek, 2003).

Přitažlivost pro klienta může vyplývat z fyzického vzhledu, z názorové příbuznosti, z věkové příbuznosti, z odbornosti a pověsti sociálního pracovníka a z jeho jednání s klienty. Výsledkem toho může být spontánní náklonnost k sociálnímu pracovníkovi (Matoušek, 2003).

Sociální pracovník má být důvěryhodný. To znamená, že má zachovávat diskrétnost, být spolehlivý a umí porozumět. Důvěryhodnost se může vyvíjet od

fyzického vzhledu, pověsti, odbornosti, chování sociálního pracovníka, atd. (Matoušek, 2003).

Velmi důležité pro výkon profese sociálního pracovníka jsou komunikační dovednosti. Slouží pro navázání kontaktu s klientem a řešení jeho problému. Do této oblasti patří tyto čtyři dovednosti: fyzická přítomnost, naslouchání, empatie a analýza klientových prožitků. Zúčastněné naslouchání znamená porozumět klientovi. Sociální pracovník dává klientovi v průběhu rozhovoru najevo, že mu rozumí a chápe jeho vyprávění. Umění naslouchat znamená být schopný pozorovat a číst klientovo neverbální chování, chápat verbální sdělení klienta a sledovat veškeré projevy klienta i v jeho každodenním životě. Empatie je forma komunikace, která zahrnuje naslouchání a porozumění a sdělování porozumění klientovi. Vyšší úroveň empatie znamená, že sociální pracovník je schopen jasně chápat zážitky klienta, přestože je klient sám nechápe. Umožňuje odhalovat zdroje hlubokých pocitů klienta, kterých si klient není vědom. Empatie je součástí emoční inteligence. Jde o umění vcítit se do situace klienta, emociálně se ztotožňovat s jejím viděním, chápáním a cítěním, dokázat číst neverbální projevy druhého, rozumět tomu, o co usiluje, čemu se chce vyhnout nebo co skrývá (Matoušek, 2003).

Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách vymezuje předpoklady pro výkon povolání sociálního pracovníka v § 110. Těmito předpoklady k výkonu povolání sociálního pracovníka jsou způsobilost k právním úkonům, zdravotní způsobilost, bezúhonnost a odborná způsobilost.

Zdravotní způsobilost určuje praktický lékař, který vydává lékařský posudek. U zaměstnanců tento posudek vydává lékař závodní preventivní péče (Zákon o sociálních službách, 2006).

Za bezúhonného se dle § 79 považuje ten, kdo nebyl pravomocně odsouzen za úmyslný trestný čin a trestný čin spáchaný z nedbalosti v souvislosti s vykonáváním činností při poskytování sociálních služeb nebo činností s nimi srovnatelných. Bezúhonný je také ten, jehož odsouzení pro tyto trestné činy bylo zhlazeno nebo se na něj z jiných důvodů hledí, jako by nebyl odsouzen.

Bezúhonnost se dokládá výpisem z evidence Rejstříku trestů. (Zákon o sociálních službách, 2006).

3.2 Odborná způsobilost

Odbornou způsobilost určuje § 110 Zákona o sociálních službách (2006):

„(4) Odbornou způsobilostí k výkonu povolání sociálního pracovníka je

- a) *vyšší odborné vzdělání získané absolvováním vzdělávacího programu akreditovaného podle zvláštního právního předpisu v oborech vzdělání zaměřených na sociální práci a sociální pedagogiku, sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociální práci, sociálně právní činnost, charitní a sociální činnost,*
- b) *vysokoškolské vzdělání získané studiem v bakalářském nebo magisterském studijním programu zaměřeném na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči nebo speciální pedagogiku, akreditovaném podle zvláštního právního předpisu,*
- c) *absolvování akreditovaných vzdělávacích kurzů v oblastech uvedených v písmenech a) a b) v celkovém rozsahu nejméně 200 hodin a praxe při výkonu povolání sociálního pracovníka v trvání nejméně 5 let, za podmínky ukončeného vysokoškolského vzdělání v oblasti studia, která není uvedena v písmenu b),*
- d) *absolvování akreditovaných vzdělávacích kurzů v oblastech uvedených v písmenech a) a b) v celkovém rozsahu nejméně 200 hodin a praxe při výkonu povolání sociálního pracovníka v trvání nejméně 10 let, za podmínky středního vzdělání s maturitní zkouškou v oboru sociálně právním, ukončeného nejpozději 31. prosince 1996,*

e) *u manželského a rodinného poradce vysokoškolské vzdělání získané řádným ukončením studia jednooborové psychologie nebo magisterského programu na vysoké škole humanitního zaměření současně s absolvováním postgraduálního výcviku v metodách manželského poradenství a psychoterapie v rozsahu minimálně 400 hodin nebo obdobného dlouhodobého psychoterapeutického výcviku akreditovaného ve zdravotnictví.“*

Sociální pracovník má dále povinnost se vzdělávat. Formy dalšího vzdělávání jsou specializační vzdělávání, které zajišťují vysoké školy a vyšší odborné školy, které navazují na získanou odbornou způsobilost k výkonu povolání sociálního pracovníka. Dále jsou to akreditované kurzy, odborné stáže v zařízeních sociálních služeb a účast na školicích akcích (Zákon o sociálních službách, 2006).

3.3 Etický kodex

Etické kodexy se zpravidla věnují respektování hodnoty a důstojnosti každé lidské bytosti, podpoře sebeurčení klienta a podpoře sociální spravedlnosti a profesní integrity. Etický kodex reguluje jednání členů profesní asociace. Kodex obsahuje základní hodnoty profese. Dává najevo, že pro sociální pracovníky jsou etické zásady při práci s lidmi důležité (Nečasová in Matoušek, 2003).

3.3.1 Etický kodex sociálních pracovníků

V roce 1990 vznikla v ČR Společnost sociálních pracovníků a v roce 1995 vydala Etický kodex sociálních pracovníků ČR, v roce 2006 byl etický kodex upraven a schválen plénem Společnosti sociálních pracovníků (<http://socialnipracovnici.cz/sekce-socialnich-pracovniku/article/historie>).

Etický kodex se skládá z etických zásad, pravidel etického chování sociálního pracovníka ve vztahu ke klientovi, ve vztahu k zaměstnavateli, ve vztahu ke kolegům, ve vztahu ke svému povolání a odbornosti a ve vztahu ke společnosti. Dále definuje etické problémové okruhy – základní etické problémy, další problémové okruhy a postupy při řešení etických problémů (Etický kodex sociálních pracovníků, 2006).

3.3.2 Etické a profesní zásady v SPC

Součástí speciální pedagogiky je poradenství a následná intervence. Aby bylo poradenství kvalitní, je nutné dodržovat tři základní pravidla. První pravidlo obsahuje právo klienta na respekt a důstojnost, bez ohledu na druh a míru postižení nebo vady. Kvalita služeb nesmí být ovlivněna osobou, charakterem, náboženstvím, věkem, rasou, sexuální orientací, pohlavím klienta, ani sociálně-ekonomickou situací rodiny klienta. Druhým pravidlem je právo klienta na vlastní vývoj s respektováním individuality jeho osobnosti a záměrů zákonných zástupců klienta. Třetí je právo klienta a jeho zákonných zástupců na určení cílových položek výchovy a vzdělávání podle vlastních představ a rozhodnutí (Potměšil in Baslerová, 2011).

Etický kodex poradenských pracovníků v SPC byl schválen Asociací pracovníků SPC v roce 2006. Tento etický kodex se týká speciálních pedagogů, psychologů a sociálních pracovníků. Je rozdělen do třech hlavních oblastí, které upravuje: profesionální normy (omezení vyplývající z profese, profesionální odpovědnost, důvěrnost informací, odborný růst), výkon profese (profesionální vztahy k žákům a studentům, rodičům, k vedení školy, výchovným poradcům, učitelům a jiným odborníkům, etika při vyšetření) a výzkum (Etický kodex pracovníků v SPC, 2006).

3.4 Role sociálního pracovníka

V literatuře můžeme najít různé typologie rolí sociálního pracovníka. Například Nečasová (in Matoušek, 2003) uvádí čtyři různé typy rolí: angažovaný sociální pracovník, byrokratický sociální pracovník, radikální sociální pracovník a profesionální sociální pracovník. Tyto typy se v praxi samozřejmě různě prolínají.

Mühlpachr (2004) uvádí širší spektrum rolí sociálního pracovníka. Tyto typy se také navzájem prolínají, v praxi může jeden nebo druh typ převládat podle požadavků zaměstnavatele, charakteru zařízení, atd.

Prvním typem je pečovatel nebo poskytovatel služeb. Tento sociální pracovník pomáhá klientům v jejich každodenním životě, kde vzhledem k postižení nevládnou samostatně vykonávat důležité činnosti. Tyto služby jsou poskytovány v pobytovém zařízení nebo domácnosti klienta (Mühlpachr, 2004). Tato role dle popisu odpovídá sociální službě osobní asistence, která je definována v § 39 Zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách.

Typ zprostředkovatel služeb pomáhá klientovi získat kontakt se sociálními zařízeními, a jinými institucemi, jejichž služeb by klient mohl využít. Sociální pracovník poskytuje poradenství v síti sociálních služeb, odhaduje dostupné zdroje, je informátorem klienta, hájí jeho práva a potřeby a řídí práci ostatních osob, které se účastní práce s klientem (Mühlpachr, 2004).

Cvičitel sociální adaptace pomáhá klientovi měnit a upravovat jeho chování, aby mohl účinněji sám řešit své problémy. Sociální pracovník plní funkci učitele nebo trenéra sociálních a adaptačních dovedností, povzbuzuje změny v chování klienta a snaží se předcházet případným krizím v životě klienta (Mühlpachr, 2004).

Sociální pracovník jako případový manažer se snaží o zajištění, koordinaci, vhodný výběr a souvislé poskytování služeb pro klienta. Klientem je v tomto případě většinou člověk s větším množstvím sociálních a zdravotních potřeb. Jde o efektivní sladění těchto služeb pro klienta (Mühlpachr, 2004).

Dalším typem je manažer pracovní náplně v zařízení. Organizuje a řídí velký objem práce, plánuje načasování a intervenci, hlídá kvalitu služeb a průběžně zpracovává informace (Mühlpachr, 2004).

Personální manažer zajišťuje výcvik a výuku, vykonává supervizi, konzultuje a řídí pracovníky daného zařízení (Mühlpachr, 2004).

Sociální pracovník jako administrátor je v podstatě vedoucím pracovníkem nebo ředitelem zařízení, plánuje, rozvíjí a zavádí způsoby práce, programy a služby v sociálních nebo jiných zařízeních. Jeho funkce je hlavně manažerská (Mühlpachr, 2004).

Sociální pracovník v roli činitele sociálních změn se angažuje při identifikaci a řešení společenských problémů v širším pojetí. Je analytikem sociálních problémů, mobilizuje vůli komunity, je skupinovým mluvčím a hájí práva a požadavky skupiny (Mühlpachr, 2004).

3.5 Práce s klientem ve speciálně pedagogických centrech

Speciálně pedagogická centra poskytují služby na základě žádosti zákonných zástupců klienta. První kontakt bývá ze strany zákonných zástupců klienta telefonický. Pracovník SPC, který tuto žádost přijímá, by měl zjistit, zda požadavky klienta spadají do oblasti činností daného SPC. Včasná odborná péče, kterou SPC poskytuje, je nutná pro vzdělávání klientů a jejich osobnostní rozvoj, a má sociální a společenský význam pro zákonné zástupce klientů, kteří jsou vystaveni náročným životním situacím spojených s výchovou a péčí o dítě (Čadová in Baslerová, 2011).

Při prvním kontaktu a převzetí klienta do péče je nutné upřesnit zakázku a důvod návštěvy SPC v žádosti o službu, informovat zákonné zástupce nebo zletilé klienty o službách SPC a dát jim podepsat informovaný souhlas, zpracovat anamnestické údaje a založit spis (Čadová in Baslerová, 2011).

Práce s klientem a jeho zákonným zástupcem je vzhledem ke specifickému zaměření SPC individualizovaná. Klientem není jen žák, ale i jeho zákonný zástupce a pedagogové ve školách. Týmová spolupráce pracovníků SPC je základem úspěšné intervence. Mnoho klientů SPC se v důsledku svého postižení dostává do krizových situací, např. zdravotních, sociálních nebo rodinných. Pracovníky SPC je poskytována odborná včasná, případně krizová, poradenská intervence, s ohledem na jejich kvalifikaci a konkrétní postižení klienta. Pokud přesahují aktuální problémy klienta možnosti pracovníků SPC, je jim doporučen kontakt na další odborníky (Čadová in Baslerová, 2011).

3.6 Přístup ke klientům

Při jednání s klientem by měli pracovníci speciálně pedagogických center znát zvláštnosti v přístupu ke klientovi vzhledem k jeho postižení. Každý druh postižení vyžaduje jiný přístup ke klientovi. Novosad (2000) uvádí obecné rady a příklady, jak přistupovat k lidem s různými druhy postižení.

U klientů s tělesným postižením, kteří jsou odkázáni na vozík, by měl sociální pracovník správně intuitivně odhadnout, kdy potřebuje klient jeho pomoc, případně vyčkat, až bude klientem požádán o pomoc. U některých druhů tělesného postižení, kdy je postižena páteř, či kloubů, je někdy pro klienta lepší, aby stál. Pokud mu sociální pracovník nabídne sezení, měl by mít obyčejnou židli, aby se klientovi lépe vstávalo. Když klient sezení odmítne, je třeba ho respektovat (ze zdravotních důvodů pro něj může být lepší, když bude stát). Často se stává, že pokud klienta doprovází průvodce, má pracovník tendenci mluvit k průvodci. Toho by se měl vyvarovat a mluvit přímo ke klientovi (Novosad, 2000).

Pokud sociální pracovník jedná se zrakově postiženými klienty, je nutné upravit prostředí – dobré světelné podmínky a přehledné prostředí bez překážek. Při prvním kontaktu je nutné seznámit klienta s prostředím kanceláře. Při provázení klienta je dobré, když je zavěšen do pracovníka. Pokud jde o popis například cesty nebo upozornění na překážku, je optimální popsat ji stručně, přesně a věcně (např. schod dolů). V rozhovoru se sociální pracovník vyjadřuje

jasně a přímo. Klient se zrakovým postižením nevidí jeho obličej a nevnímá mimiku a gestiku (Novosad, 2000).

U klientů se sluchovým postižením se sociální pracovník snaží vytvořit klidné prostředí, ve kterém nejsou rušivé zvuky (ulice, rádio, atd.) a zajistit vhodné světelné podmínky. Při rozhovoru se sociální pracovník snaží vytvořit dobré podmínky pro odezírání (nekřičet, nestát proti oknu nebo zdroji světla, odvrácení obličeje, atd.). Pokud pracovník neumí znakovou řeč, může použít ke komunikaci tužku a papír. Musí však brát ohled na to, že mluvená čeština nemá vždy ekvivalenty ve znakovém jazyce. Když má klient tlumočníka, je důležité s ním všechny informace ujasnit a poskytnout dostatek času na plnohodnotné tlumočení (Novosad, 2000).

Pro klienty s vadami řeči je nutné vytvářet podmínky pro nerušený verbální projev. Sociální pracovník nespěchá na klienta, nesnaží se za něj doplňovat věty a slova. Nezdařené pokusy o komunikaci mohou vyústit až ve strach z mluveného projevu. Klienta s vadami výslovnosti nepřerušuje v hovoru a neopravuje výslovnost, u lidí s koktavostí je nutný klid a trpělivost (dají se využít speciální metody, které jsou založené na rytmizaci řeči, u dětí se může využít hračky nebo loutky). Breptavost, překotná řeč a mutismus vyžadují spolupráci s psychologem (Novosad, 2000).

Základem při jednání s lidmi s mentálním postižením je obsahová a formální přiměřenost rozhovoru vzhledem k mentálnímu, nikoliv kalendářnímu, věku klienta. Sociální pracovník používá obecně známá slova, mluví v jednoduchých a jednoznačných větách. Klientův průvodce může poskytnout významné informace, ale klienta z rozhovoru nevynechá. U autistických klientů si sociální pracovník musí uvědomovat specifika tohoto postižení: porucha sociální interakce, dysfunkce vývoje a užití řeči, stereotypní zájmy a aktivity, egocentrismus, citlivost na osobní kontakt a změny v prostředí a režimu dne, někdy jednostranně nadprůměrně rozvinutý intelekt (Novosad, 2000).

Do skupiny klientů s parciálními poruchami Novosad (2000) řadí klienty s lehkou mozkovou dysfunkcí, která je provázena specifickou vývojovou poruchou učení, a hyperaktivním syndromem. U těchto klientů je problémem udržení pozornosti, nepřesné vnímání, horší soustředění a vyšší unavitelnost. Při jednání

sociální pracovník dbá na zopakování důležitých informací, počítá s časem na relaxaci a respektuje klientovi obtíže ve čtení nebo psaní. U klientů s nízkým sebehodnocením a malou sociální zkušeností je nutné povzbuzení a nastolení důvěrné atmosféry (Novosad 2000).

4 Činnosti sociálního pracovníka

Činnosti sociálního pracovníka upravuje obecně Nařízení vlády č. 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách a správě, díl 2.08.02 Sociální pracovník. Toto nařízení vlády se ale zabývá specifikací platových tříd sociálního pracovníka dle činností, které vykonává. Uváděné činnosti jsou velmi obecné.

V rámci speciálně pedagogických center jde o činnost speciálního poradenství a speciálně pedagogického poradenství. Speciální poradenství je soubor poradenských služeb pro specifické skupiny jedinců, kteří jsou zdravotně nebo sociálně znevýhodněni a jejichž postižení má dlouhodobý nebo trvalý charakter. Činnost speciálního pedagoga a sociálního pracovníka se nejdříve rozvíjí samostatně, ale nakonec se tyto činnosti protnou s ohledem na prospěch klienta. Speciálně pedagogické poradenství se zaměřuje na zabezpečení ucelené výchovy a vzdělávání pro děti a mládež s jakýmkoli typem zdravotního postižení (Novosad, 2000).

Specifické činnosti, které vykonává sociální pracovník ve speciálně pedagogických centrech uvádí Katalog posuzování míry speciálních vzdělávacích potřeb, část I. Běžnými činnostmi sociálního pracovníka tedy jsou: individuální konzultace a podpora, návštěvy v rodinách, sociální poradenství, pomoc s výběrem rehabilitačních a kompenzačních pomůcek, zprostředkování kontaktů s odborníky (informace o možnosti zajištění odborné péče, např. rehabilitační, atd.), další informační služby (přehled institucí poskytujících pomoc a podporu zdravotně postiženým, sociálně právní legislativu), vedení dokumentace centra, příprava dokumentů pro správní řízení a vedení archivu SPC (Čadová in Baslerová, 2011).

4.1 Individuální konzultace a podpora

Práce sociálního pracovníka je zaměřená na konkrétní případ, jedná se tedy o případovou práci. Základem je pochopení jedince, porozumění rodině,

komunitě, společnosti, kultuře a znalost sociálně-zdravotnických služeb. Případová práce s klientem zahrnuje poskytnutí psychické podpory klientovy a vyjádření zájmu, hledání problému, ventilaci klientových pocitů, přímé ovlivňování klienta (poskytnutí rady, vyjádření názoru, zprostředkováním jiné služby, apod.), reflexi souvislostí ve vztazích mezi prožitky klienta a jeho prostředím, reflexi vlastních reakcí klienta a jejich vlivu na okolí, reflexi klientových motivů a klientova osobního vývoje. Sociální pracovník dále řeší problémy v rodině klienta, které mají vliv na sociální a ekonomické podmínky rodiny – pomáhá žákům, kteří mají problémy s využitím možností vzdělávacího systému, snaží se řešit záležitosti, které negativně ovlivňují působení léčby, zabývá se vztahem klienta k rodině a jeho lékařům, vedení klienta k přijetí služby, zjišťuje potřeby klienta, vyhledává služby a plánuje jejich užití (Havránková in Matoušek, 2003).

S klienty se vypracovává individuální plán pro každého konkrétního klienta, ve kterém je uvedeno, jaké služby nebo nabídky léčby bude využívat. Dále individuální plán mapuje, jaké služby jsou ve skutečnosti poskytovány a využívány. Jde o sledování postupu klienta k dosažení stanovených cílů. Plánování práce s klientem zahrnuje identifikaci vhodného klienta, určení potřeb klienta, naplánování služby nebo léčby, napojení klienta na adekvátní zdroje a sledování případu, které poskytuje zpětnou vazbu, zda a jak jsou služby poskytovány a využívány klientem (Havránková in Matoušek, 2003).

Případová práce má čtyři fáze, které se vzájemně mohou prolínat. Těmito fázemi jsou sociální studie, vyšetření, intervence a ukončení. Ve fázi sociální studie klient předkládá problém. Motivace klienta ke změně je klíčová pro sociálního pracovníka. Hlavním cílem této fáze je klienta aktivně zapojit do řešení svého problému. Anamnéza by v první fázi měla zachytit pouze důležité body. Ve fázi vyšetření se vymezuje problém a stanoví se pracovní hypotézy, které by měly být vodítkem pro intervenci. Upřesňují se cíle, které odpovídají potřebám klienta a korespondují s dostupností služeb. Intervence začíná při prvním kontaktu a zakládá se na rozhovorech, uklidňování hladiny emocí ve vztahu, který je léčebným prostředkem. Cíle terapie určuje klient se sociálním pracovníkem společně. Když klient vyžaduje speciální službu, sociální pracovník mu ji vyhledá a naváže kontakt s příslušnou institucí. V případě, že služba selže, sociální pracovník vyhledává nový zdroj pomoci. Závěrečnou fází je ukončení. Po

ukončení může sociální pracovník zůstat pro klienta jako útočiště pro případ krize. Prodlužování terapie by mohlo zbytečně posilovat klientovu závislost na sociálním pracovníkovi. Při ukončení je důležité, jak pracovník zhodnotí klientovu spolupráci, cestu k vytyčenému cíli, jak jej ocení a podpoří, vyzdvihne jeho klady, jak ho připraví na změny, které vyžadují delší časový horizont (Havránková in Matoušek, 2003).

4.2 Návštěvy v rodinách

Rodina je unikátní a nenahraditelná instituce. V rodině dítě získává základní pocit jistoty v blízkých lidech, osvojuje si žádoucí dovednosti, postoje a hodnotovou orientaci (Matoušek, 2003).

Rodiny s postiženými dětmi jsou ve společnosti znevýhodněné. Rodiče nemají pracovní úlevy, ekonomická situace rodiny je oslabená a v okolí se setkávají s neporozuměním. Častým problémem je izolovanost rodin. Pro efektivní práci s rodinou je nutné rodinu podpořit nejen ekonomicky, ale hlavně odbornou lékařskou, psychologickou a metodickou péčí jak vůči dítěti, tak vůči rodičům. Měl by existovat účinný dynamický systém, ve kterém by s rodinou pravidelně konzultoval nebo do ní přímo docházel odborný lékař, pediatr, rehabilitační pracovník, speciální pedagog, sociální pracovník a psychoterapeut. Rodina je důležitým článkem v socializaci a integraci zdravotně postižených dětí (Novosad, 2000).

4.3 Sociální poradenství

Zákon o sociálních službách (2006) rozlišuje dva druhy sociálního poradenství – základní a odborné. V § 37 tohoto zákona je uvedeno:

„(2) Základní sociální poradenství poskytuje osobám potřebné informace přispívající k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Sociální poradenství je

základní činností při poskytování všech druhů sociálních služeb; poskytovatelé sociálních služeb jsou vždy povinni tuto činnost zajistit.

(3) Odborné sociální poradenství je poskytováno se zaměřením na potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin osob v občanských poradnách, manželských a rodinných poradnách, poradnách pro seniory, poradnách pro osoby se zdravotním postižením, poradnách pro oběti trestných činů a domácího násilí; zahrnuje též sociální práci s osobami, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností. Součástí odborného poradenství je i půjčování kompenzačních pomůcek.“

Odborné sociální poradenství dále zahrnuje tři základní činnosti: zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (Zákon o sociálních službách, 2006).

Základní sociální poradenství má být dostupné lidem žijícím v menších obcích. Toto poradenství poskytuje sociální pracovník nebo pracovník obecního úřadu, který prošel speciálním školením. Součástí základního sociálního poradenství je zprostředkování další odborné pomoci, pokud je to zapotřebí (Hartl in Matoušek, 2003).

Odborné sociální poradenství používá speciální odborné postupy, které mají za cíl ovlivnit uvažování a jednání klienta, který se nachází v obtížné situaci, kterou nebyl schopen vyřešit sám nebo s pomocí rodiny a přátel (Hartl in Matoušek, 2003).

4.4 Pomoc s výběrem rehabilitačních a kompenzačních pomůcek

Sociální pracovník pomáhá klientovi s výběrem kompenzačních a rehabilitačních pomůcek, pomáhá při vyřizování žádosti o příspěvek na zvláštní pomůcku a příspěvku na mobilitu. Zákon č. 329/2011 Sb. o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením upravuje příspěvek na mobilitu, příspěvek na zvláštní pomůcku, výpůjčku zvláštní pomůcky a průkaz osoby se zdravotním

postižením. Vyhláška č. 388/2011 Sb. o provedení některých ustanovení zákona o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením obsahuje seznam zvláštních pomůcek pro zdravotně postižené.

Pomůcky uvedené ve Vyhlášce č. 388/2011 Sb. jsou určeny osobám s těžkou vadou nosného nebo pohybového ústrojí, těžce sluchově postiženým osobám, těžce zrakově postiženým osobám a osobám s těžkou a hlubokou mentální retardací.

Úřad práce poskytuje na základě smlouvy o výpůjčce dle občanského zákoníku zapůjčení tří zvláštních pomůcek. Těmito pomůckami je stropní zvedací systém, schodišťová plošina a schodolez. Na tyto zvláštní pomůcky není možné získat příspěvek na zvláštní pomůcku (Vyhláška č. 388/2011 Sb.).

Některé pomůcky je možné zapůjčit v různých neziskových organizacích nebo půjčovnách a prodejnách těchto pomůcek (<http://www.helpnet.cz/kompenzacni-pomucky/pujcovani-bazary-pomucek>).

4.5 Zprostředkování kontaktů s odborníky a další informační služby

Sociální pracovník podává klientům informace o možnosti zajištění odborné péče, například rehabilitační péče, další odborní lékaři, atd. (Čadová in Baslerová, 2011).

Rehabilitační péče je proces zaměřený na dosažení a udržení optimální funkce na fyzické, intelektuální, psychologické a sociální úrovni. Rehabilitace poskytuje nástroje, které umožňují zdravotně postiženým lidem dosažení vyššího stupně nezávislosti. Patří sem fyzioterapie, ergoterapie, canisterapie, atd. (http://www.alfabet.cz/portal/page?_pageid=33,1,33_32529&_dad=portal&_schema=PORTAL&Id=539&Action=2).

Sociální pracovník má přehled o institucích, které poskytují pomoc a podporu zdravotně postiženým (Čadová in Baslerová, 2011). Těmito institucemi jsou nejčastěji nestátní neziskové organizace a svépomocná sdružení.

Svépomocné skupiny se zaměřují na psychickou pomoc při zpracování sociálních a jiných důsledků postižení. V některých případech mohou prosazovat zájmy postižených lidí vůči jiným subjektům. Je možné využít služeb poradenských center pro zdravotně postižené, které jsou zřizovány jako nestátní organizace, které poskytují poradenství lidem s postižením a jejich rodinám, případně obhajují práva klientů vůči jiným organizacím (Matoušek, 2007).

Sociálně právní legislativa zahrnuje informování klientů o právní úpravě sociálních služeb, důchodového zabezpečení, charty práv (Charta práv tělesně postižených osob, Deklarace práv duševně postižených lidí, Charta práv pacientů, atd.), informace z oblasti rodinné politiky, informace o neziskovém sektoru, informace o příspěvku na péči a jiných dávkách pro rodiny s dětmi se zdravotním postižením

(http://www.alfabet.cz/portal/page?_pageid=33,1,33_32529&_dad=portal&_schema=PORTAL&Id=12&Action=2&StartPg=1).

4.6 Vedení dokumentace centra a vedení archivu SPC

Dokumentování práce sociálního pracovníka je důležitá pro další vedení a pokračování v sociálně výchovném působení, pro zdokonalování metod sociální práce a zjišťování jejich efektivnosti, pro konzultace kazuistiky se supervizorem nebo jinými odborníky, pro účely výzkumu a jako podklad k plánování služeb a dávek sociální péče (Mühlpachr, 2004).

Sociální pracovník je vázán mlčenlivostí, má chránit důvěrné informace o klientovi, dodržovat profesionální tajemství (Novosad, 2000).

Dokumentace týkající se školských poradenských zařízení obsahuje záznamy o žádostech o poskytnutí poradenské služby, jejím odmítnutí nebo přerušení, o vyšetření, individuální a skupinové péči a záznamy o spolupráci se školami a školskými zařízeními (Vyhláška č. 72/2005 Sb.).

4.6.1 Informovaný souhlas, souhlas se zpracováním citlivých údajů a souhlas se zpracováním osobních údajů

Při práci s osobními daty klientů se sociální pracovník řídí Zákonem č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů. Protože sociální pracovník při své práci shromažďuje a zpracovává osobní a citlivé údaje klientů, je nutné, aby měl od klienta, nebo zákonného zástupce výslovný souhlas se zpracováním dat.

Osobní a citlivé údaje klientů jsou přístupné pouze pracovníkům SPC. Zákonný zástupce nebo klient je podle zákona povinen poskytnout osobní údaje pro jejich další zpracování. Klient je informován o dobrovolnosti poskytnutí údajů, možnosti odmítnutí poskytnutí osobních údajů a možných důsledcích neposkytnutí těchto údajů – tyto informace dostává v žádosti o poskytnutí poradenských služeb, ve formuláři Souhlas o poskytnutí osobních dat a v anamnestickém dotazníku (Hanák in Baslerová, 2011).

Také vyhláška č. 72/2005 upravuje souhlas s poskytováním poradenských služeb. V praxi se setkáváme s výrazem „informovaný souhlas“ – klient nebo jeho zákonný zástupce je předem informován o povaze, rozsahu, trvání, cílech a postupech nabízených služeb, o rizicích a nevýhodách, o prospěchu služeb a následcích odmítnutí služeb.

Informovaný souhlas je svobodným projevem vůle zletilého žáka nebo zákonného zástupce, který je vyjádřený podpisem, s realizací vyšetření v SPC (Čadová in Baslerová, 2011).

4.6.2 Administrativa v souvislosti práce s klientem

Dokumentace, která se týká provozu SPC, obsahuje vnitřní řád, organizační řád, personální dokumentaci, jednací protokol, plán práce na školní rok, výkaz o týdenní činnosti pracovníků a evidenci pracovních cest. Dále pak v souvislosti

práce s klientem vede spisovou dokumentaci klientů. Tyto spisy by měly být vedené přehledně a měly by být jasně označeny (Čadová in Baslerová, 2011).

Spisová dokumentace klienta obsahuje žádost o poradenskou službu a dohodu o poskytovaných službách, dotazník s anamnestickými údaji, lékařské zprávy, odborné zprávy z vyšetření v SPC, záznamy o provedení individuální nebo skupinové péče, zprávy z výjezdů do školy nebo rodiny, záznamy o spolupráci s pedagogy ve školách a školských zařízeních při zpracování individuálního vzdělávacího plánu, individuální vzdělávací plán, záznamy z průběhu péče (ambulantní, domácí, telefonické konzultace, záznamy o vývoji dítěte, kopie zaslaných materiálů, použité způsoby práce, záznamy dosažených cílů, atd.), smlouvy o zapůjčení hraček, rehabilitačních a kompenzačních pomůcek a odborné literatury. Dále se sem zařazují dokumenty, které SPC poskytl klient nebo zákonný zástupce, nebo které získali pracovníci SPC s jejich souhlasem (Čadová in Baslerová, 2011).

4.6.3 Archivace a skartace dokumentů

Archivace a skartování dokumentů, které SPC vede, je upraveno Zákonem č. 499/2004 Sb. o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů.

Osobní spisy klienta v péči SPC a údaje v matrice SPC likviduje zodpovědný zaměstnanec, jakmile pomine účel, pro který byly osobní údaje zpracovány, nebo na základě žádosti zákonného zástupce nebo klienta. Osobní údaje klientů pro účely archivnictví, uplatňování práv v občanském soudním řízení, trestním řízení a správním řízení se archivují podle archivačního řádu. Matrika SPC se archivuje elektronicky (Hanák in Baslerová, 2011).

4.7 Příprava dokumentů pro správní řízení

Správní řízení je postup, jehož cílem je vydání rozhodnutí, kterým se v určité věci zakládají, mění nebo ruší práva nebo povinnosti konkrétní osoby, nebo se jím v určité věci prohlašuje, že tato osoba práva nebo povinnosti má nebo nemá (Správní řád, 2004).

Dle Správního řádu (2004) jsou podkladem pro vydání rozhodnutí návrhy účastníků, důkazy, skutečnosti známé správnímu orgánu z jeho činnosti, podklady od jiných správních orgánů nebo orgánů veřejné moci, jakož i skutečnosti všeobecně známé.

Sociální pracovník připravuje tyto dokumenty při přijímání žáků do školy, při které je SPC zřízeno.

5 Výzkumná část

5.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu bylo zjistit, jaká je struktura činností sociálního pracovníka ve speciálně pedagogických centrech a v jaké míře jsou tyto činnosti vykonávány.

V souladu s cílem byly stanoveny tyto hypotézy:

H1: Sociální pracovník vykonává častěji činnosti, které spadají do činností speciálního pedagoga, než činnosti sociálního pracovníka.

H2: Sociální pracovník vykonává častěji činnosti, které spadají do činností psychologa SPC, než činnosti sociálního pracovníka.

H3: Sociální pracovník vykonává častěji činnosti, které souvisí s administrativními pracemi pro ZŠ, MŠ, při které je SPC zřízeno, než činnosti sociálního pracovníka.

H4: Sociální pracovník vykonává častěji činnosti spojené s vedením dokumentace centra než přímou práci s klientem, tj. individuální konzultace a podpora klienta.

H5: Sociální pracovník častěji vykonává vedení archivu SPC, než poskytování sociálního poradenství.

5.2 Metodologie výzkumu

Kvantitativní přístup předpokládá, že zkoumané fenomény jsou svým způsobem měřitelné, nebo jinak tříditelné, uspořádatelné. Analýza probíhá statistickými metodami se záměrem ověřit platnost představ o výskytu nějakých charakteristik zkoumaných fenoménů, případně o vzájemných vztazích, vztazích k jiným objektům, atd. (Reichel, 2009).

Pro realizaci výzkumu bylo zvoleno dotazníkové šetření. Dotazník v kvantitativním výzkumu je souborem převážně uzavřených, několika polozavřených a výjimečně několika málo otevřených otázek. Výhodou je získání dat, které jsou dobře zpracovatelné, srovnatelné. Nevýhodou je nízká návratnost (Reichel, 2009).

Dotazník pro sociální pracovníky ve speciálně pedagogických centrech obsahoval uzavřené otázky, polozavřené, dvě otevřené otázky a škálové otázky. V dotazníku byl respondent seznámen s účelem dotazníku, s pokyny k vyplnění a na konci bylo uvedeno poděkování. Dotazník byl sestaven tak, aby nezabral více než 10 minut. Všichni respondenti byli osloveni emailem v polovině dubna 2012 a požádáni o vyplnění a zaslání zpět do 30. dubna 2012.

Předvýzkum byl proveden formou rozhovorů se sociálními pracovníky ve třech speciálně pedagogických centrech v Plzni. Na základě odpovědí byly upraveny a vyřazeny některé otázky. Škálové otázky byly upraveny na základě doporučení jedné ze sociálních pracovnic, aby byly pro sociální pracovníky lépe zhodnotitelné.

5.3 Výzkumný vzorek

V dotazníkovém šetření bylo osloveno 92 speciálně pedagogických center. Pokud to bylo možné, byl dotazník zaslán konkrétnímu sociálnímu pracovníkovi, v ostatních případech byl zaslán na obecný email SPC.

Návratnost činila 48 emailů, tj. 52 %. Vyřazeno kvůli neúplnému vyplnění bylo 11 dotazníků. Ve dvou případech sociální pracovnice odmítly vyplnit dotazník z důvodu zkráceného úvazku, a tudíž neobjektivnosti ve vyplnění. Další 4 odpovědi na email s dotazníkem se týkaly oznámení, že v osloveném SPC nemají sociálního pracovníka. Pro vyhodnocení výzkumu tedy bylo použito 31 dotazníků, tj. 34 %.

5.4 Vyhodnocení výzkumu

Po vyřazení neúplně vyplněných dotazníků byly zbývající dotazníky vyhodnocené za pomoci programu Excel a výsledky interpretovány formou grafů. Pro ověření hypotéz byly použity statistické metody: aritmetický průměr a chí-kvadrát dobré shody.

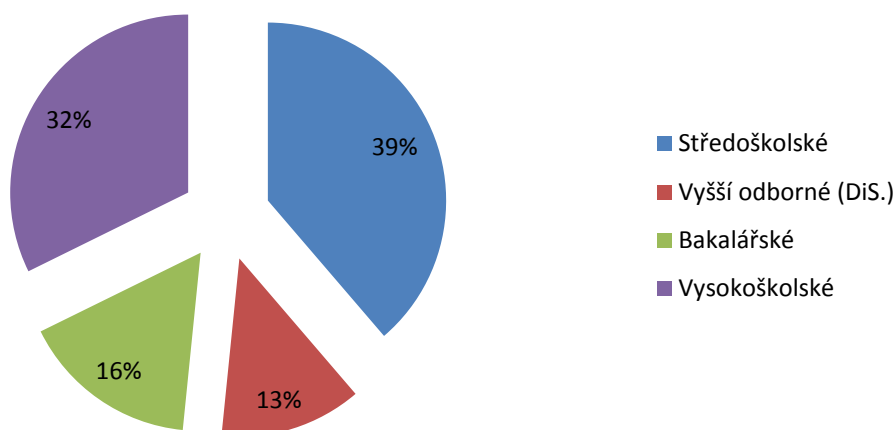
Chí-kvadrát dobré shody ověřuje, zda četnosti, které byly získány měřením v pedagogické realitě, se odlišují od teoretických četností, které odpovídají dané nulové hypotéze. Aritmetický průměr je použitelný pro odvozování dalších důležitých vztahů a výhodou je i to, že jeho hodnota závisí na všech prvcích souboru dat (Chráska, 2007).

Při vyhodnocování dotazníků byly otázky rozděleny do 5 kategorií: sociální pracovník, klienti SPC, činnosti jednotlivých pracovníků SPC, další činnosti, které vykonává sociální pracovník a změny v činnostech sociálního pracovníka.

5.4.1 Kategorie č. 1: Sociální pracovník

Vzdělání sociálního pracovníka

Graf č. 1: Nejvyšší dosažené vzdělání

Zdroj: vlastní analýza, 2012

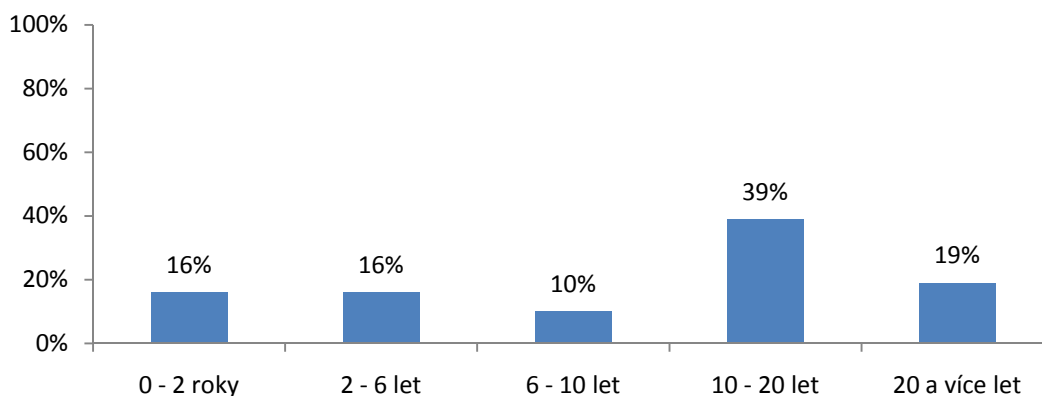
Z grafu č. 1 vyplývá, že sociální pracovníci v SPC jsou vysokoškolsky vzdělaní. Hned na druhém místě je vzdělání středoškolské. Nejméně je zastoupeno vzdělání bakalářské a vyšší odborné.

Délka praxe sociálních pracovníků

Sociální pracovníci byli dotázáni na délku jejich praxe v oblasti sociální práce, a jak dlouho již pracují v daném SPC.

Praxe sociálních pracovníků v SPC v oblasti sociální práce

Graf č. 2: Délka praxe v oblasti sociální práce

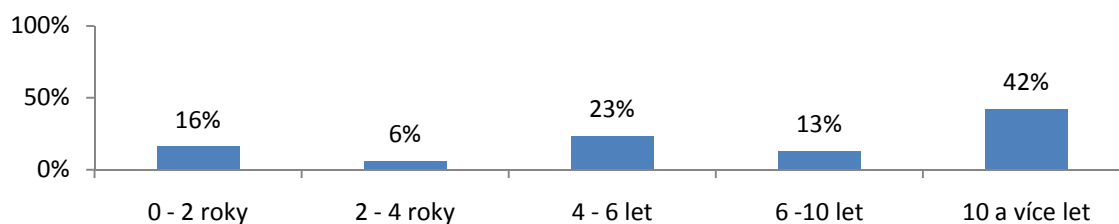

Zdroj: *vlastní analýza, 2012*

Otázka, jak dlouho pracovali sociální pracovníci v oblasti sociální práce, zjišťovala délku jejich praxe mimo oblast práce v SPC (tj. v oblasti školství). Nejvíce sociálních pracovníků má délku praxe v oblasti sociální práce 10 – 20 let (39 %). 19 % dotazovaných uvedlo délku praxe více než 20 let. U praxí v rozmezí 0 – 2 roky a 2 – 6 let praxe bylo shodně 16 %, nejméně sociálních pracovníků má praxi v sociální práci 6 – 10 let (10 %).

Praxe v SPC

Graf č. 3: Délka praxe v SPC

Zdroj: vlastní analýza, 2012

Nejdéle pracují sociální pracovníci v SPC ve 42 % více než 10 let. Na druhém místě je doba praxe u 23 % dotázaných sociálních pracovníků 4 – 6 let. V 16 % v SPC pracují sociální pracovníci 0 – 2 roky, ve 13 % pak 6 – 10 let. Nejméně sociálních pracovníků pracuje v daném SPC 2 – 4 roky, tj. 6 % dotázaných.

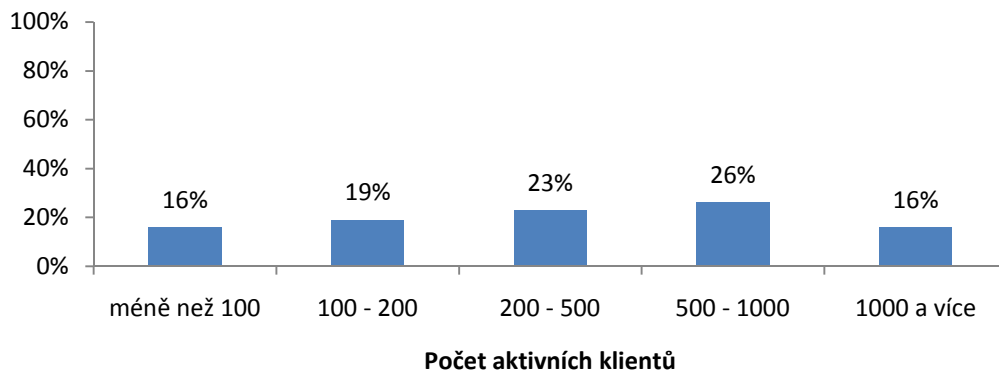
5.4.2 Kategorie č. 2: Klienti SPC

Do této kategorie byly zařazeny otázky týkající se věkové skupiny klientů, druhů jejich postižení, počet aktivních klientů SPC a celkový počet klientů v evidenci SPC.

Počet klientů SPC

Tato otázka byla rozdělena na dvě části, jedna udávala počet aktivních klientů, druhá celkový počet klientů v evidenci daného SPC.

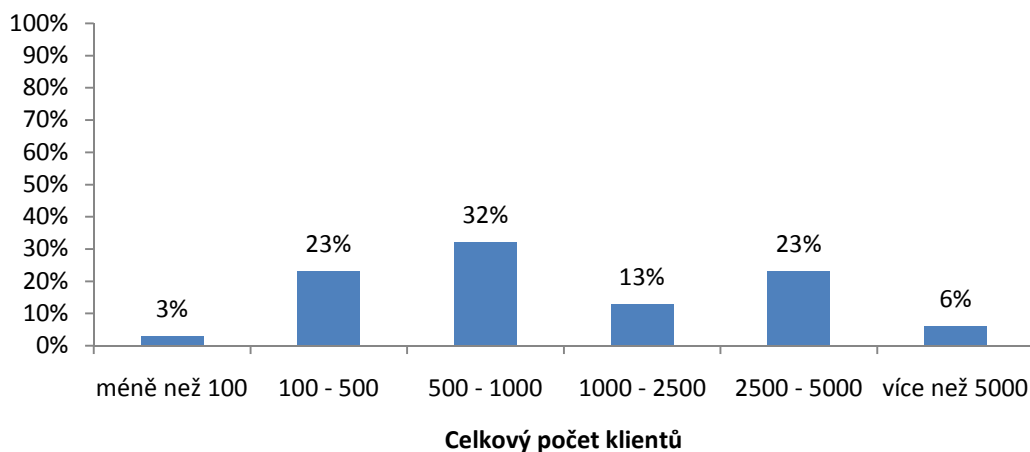
Graf č. 4: Počet aktivních klientů

Zdroj: vlastní analýza, 2012

Z grafu je zřetelné, že nejčastější počet aktivních klientů se pohybuje mezi 500 až 1000 klienty, tj. 26% z dotazovaných SPC. Následují SPC s 200 – 500 aktivními klienty (23 %), dále SPC se 100 – 200 aktivními klienty (19 %). Méně než 100 aktivních klientů má 16 % dotazovaných SPC a zároveň více než 1000 aktivních klientů má také 16 % dotazovaných SPC.

Graf č. 5: Celkový počet klientů v evidenci SPC

Zdroj: vlastní analýza, 2012

Nejvíce SPC má ve své evidenci mezi 500 – 1000 klienty, tj. 32 % dotázaných SPC. Na druhém místě jsou s 23 % SPC s počtem klientů 100 – 500 a

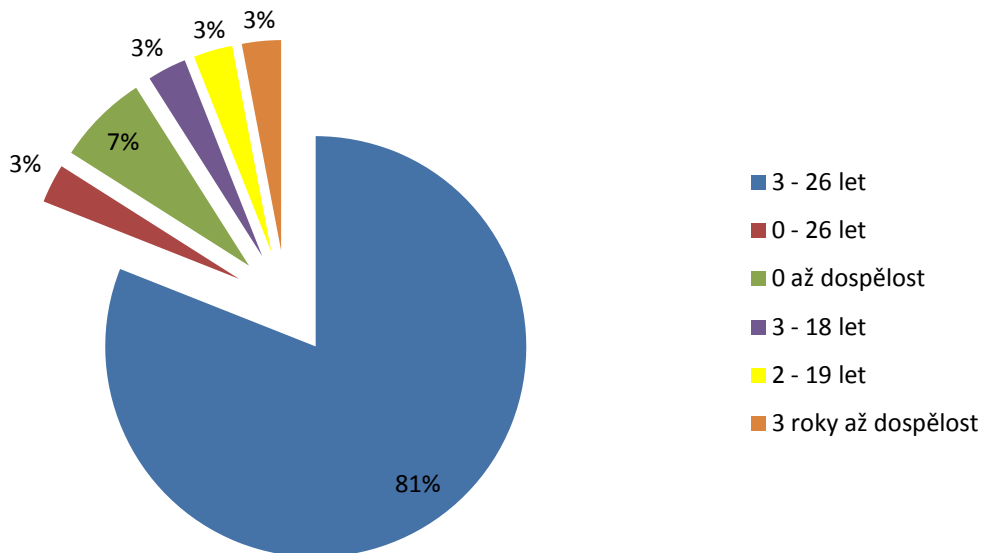
2500 – 5000 klientů v evidenci. 13 % dotazovaných SPC má v evidenci 1000 – 2500 klientů. Pouze 6 % SPC má v evidenci více než 5000 klientů, méně než 100 klientů v evidenci mají pouhá 3 % dotazovaných SPC.

Věková skupina klientů

V této otázce byly nabízeny možnosti 3 – 26 let, nebo nabídka možnosti „jiné“. Většina SPC se zabývá klienty ve věku 3 – 26 let, další uváděla možnosti od narození do 26 let, od narození do dospělosti, 3 – 18 let, 2 – 19 let nebo od 3 let do dospělosti.

V 81 % jsou klienti SPC ve věkovém rozmezí 3 – 26 let. 6 % dotazovaných SPC se zabývá klienty již od narození až do dospělosti. Ve 3 % jsou klienti ve věkových skupinách: 3 -18 let, 2 – 19 let, od 3 let až do dospělosti a od narození do 26 let.

Graf č. 6: Věkové skupiny klientů SPC

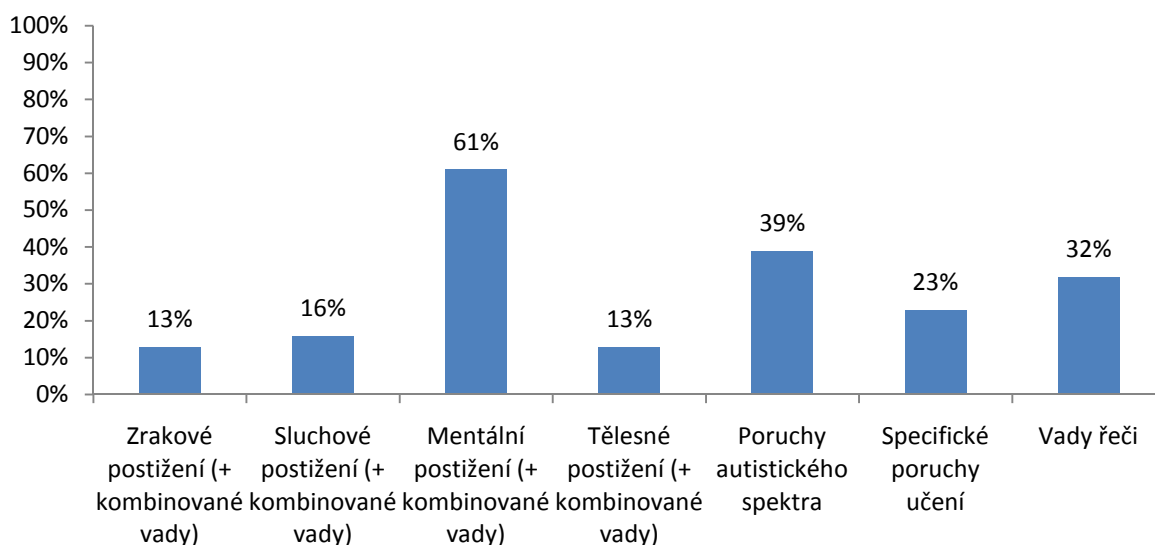

Zdroj: vlastní analýza, 2012

Druhy zdravotního postižení klientů SPC

Tato otázka nabízela 7 možností a osmou možnost „jiné“. Zde mohli sociální pracovníci zaškrtnout více možností, protože SPC nejsou vždy zaměřená pouze na jeden druh postižení.

Graf č. 7: Druhy postižení klientů SPC

Zdroj: vlastní analýza, 2012

V 61 % jsou SPC zaměřená na mentální postižení a kombinované vady, následují v 39 % SPC pro klienty s poruchami autistického spektra (PAS). 32 % klientů SPC jsou klienti s vadami řeči, 23 % klienti se specifickými poruchami učení, 16 % klienti se sluchovým postižením a kombinovanými vadami. Ve 13 % jsou klienty centra lidé se zrakovým postižením a tělesným postižením.

V možnosti „jiné“ sociální pracovníci uvedli, že 2 speciálně pedagogická centra (tj. 6 %) poskytují služby klientům se syndromem poruchy pozornosti a hyperaktivity (ADHD), a dále jedno z těchto center nabízí služby klientům s opožděným vývojem, epilepsií, neurologickým, psychiatrickým a onkologickým onemocněním a rizikovým novorozencům.

5.4.3 Kategorie 3: Činnosti jednotlivých pracovníků SPC

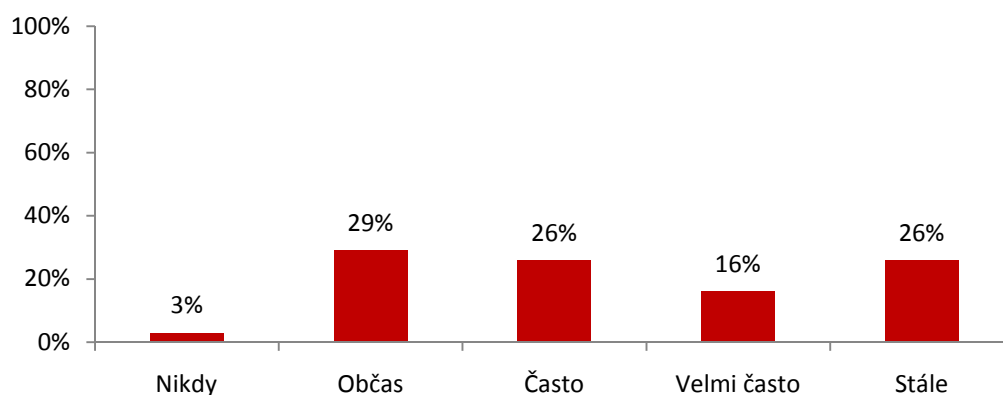
Otázky související s touto kategorií byly hodnocené škálou. Sociální pracovníci měli u každé z činností určit míru četnosti na škále s možnostmi: nikdy, občas, často, velmi často, stále. Otázky zahrnovaly i činnosti, které vykonává psycholog a speciální pedagog. Sociální pracovník nebyl nijak upozorněn, že tyto činnosti nejsou v oblasti činností sociálního pracovníka, aby vyplnil otázky pravdivě. Dále sem byly zahrnuty otázky týkající se vyřizování administrativy nebo jiných činností pro školu, které nejsou obsahem činností sociálního pracovníka.

Činnosti sociálního pracovníka

Činnosti byly stanoveny dle Katalogu míry posuzování speciálních vzdělávacích potřeb, část I. Pro vyhodnocení těchto otázek byl využit aritmetický průměr, aby bylo možné zhodnotit, která z činností sociálního pracovníka je nejčastější a která je vykonávána nejméně. Aby bylo možné vypočítat průměr, byly k možnostem nikdy, občas, často, velmi často a stále přiřazeny číselné hodnoty: nikdy – 1, občas – 2, často – 3, velmi často – 4, stále – 5.

a) Individuální konzultace a podpora klientů

Graf č. 8: Výkon činnosti individuální konzultace a podpora klientů

Zdroj: vlastní analýza, 2012

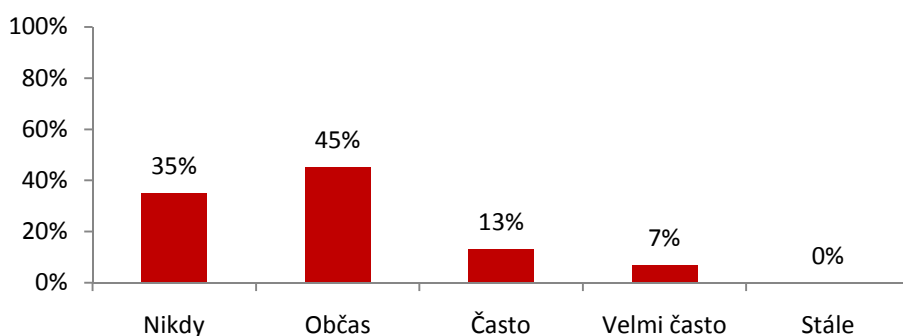
Sociální pracovníci vykonávají tuto činnost občas v 29 % dotázaných. Na druhém místě byly shodně v 26 % odpovědi, že vykonávají činnost často a stále. 16 % dotázaných odpovědělo, že činnost vykonávají velmi často. Překvapivě u této činnosti jeden sociální pracovník (3 %) odpověděl, že ji nevykonává nikdy. Naopak u činnosti sociální poradenství tento pracovník odpověděl, že ho poskytuje stále. V dotazníku pak uváděl, že by svou práci chtěl rozšířit o přímou sociální práci s klientem.

Tab. 1 – aritmetický průměr

Aritmetický průměr	4,12
--------------------	------

b) Návštěvy klientů v rodinách

Graf č. 9: Výkon činnosti návštěvy klientů v rodinách

Zdroj: vlastní analýza, 2012

Návštěvy klientů v rodinách vykonávají dotázaní sociální pracovníci ve 45 % občas. V 35 % nenavštěvují klienty v rodinách vůbec. 13 % navštěvuje klienty v rodině často a 7 % velmi často.

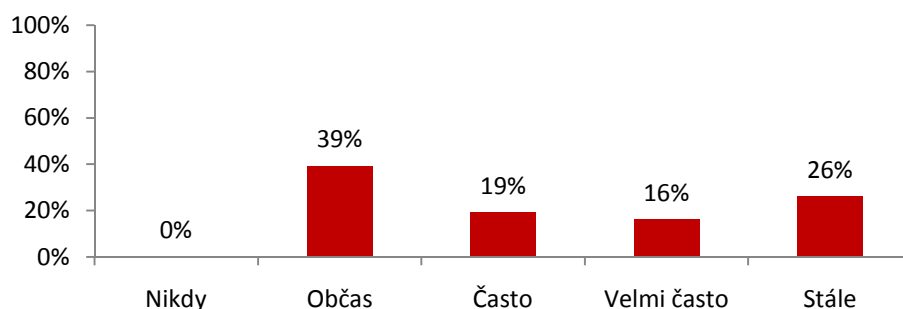
Tab. 2 – aritmetický průměr

Aritmetický průměr	3,16
--------------------	------

c) Sociální poradenství

Graf č. 10: Výkon činnosti sociální poradenství

Zdroj: vlastní analýza, 2012

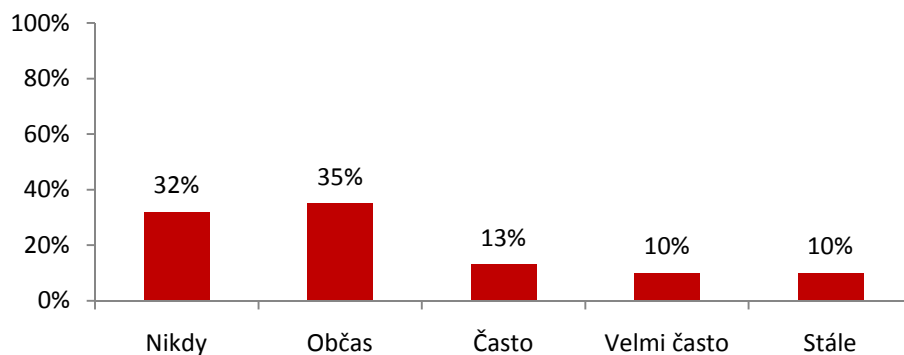
V 39 % poskytují sociální poradenství sociální pracovníci občas. 26 % dotázaných poskytuje poradenství stále, 19 % často a 16 % dotázaných sociálních pracovníků velmi často.

Tab. 3 – aritmetický průměr

Aritmetický průměr	4,08
--------------------	------

d) Pomoc s výběrem rehabilitačních a kompenzačních pomůcek pro klienty

Graf č. 11: Výkon činnosti pomoc s výběrem rehabilitačních a kompenzačních pomůcek

Zdroj: vlastní analýza, 2012

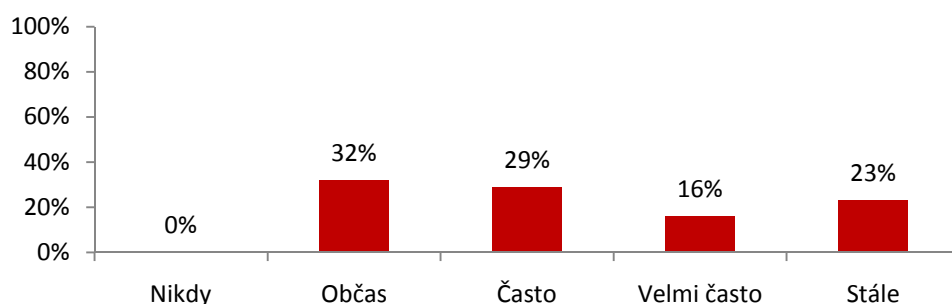
Pomoc s výběrem rehabilitačních a kompenzačních pomůcek poskytuje občas 35 % dotázaných. Nikdy tuto činnost nevykonává 32 % sociálních pracovníků. Ve 13 % je tato činnost vykonávána často. Pouze 10 % vykonává tuto činnost velmi často a stále.

Tab. 4 – aritmetický průměr

Aritmetický průměr	2,84
--------------------	------

e) *Pomoc klientům zprostředkovat kontakt s odborníky a poskytování informací o zajištění odborné péče*

Graf č. 12: Výkon činnosti zprostředkování kontaktu s odborníky a poskytování informací o zajištění odborné péče

Zdroj: *vlastní analýza, 2012*

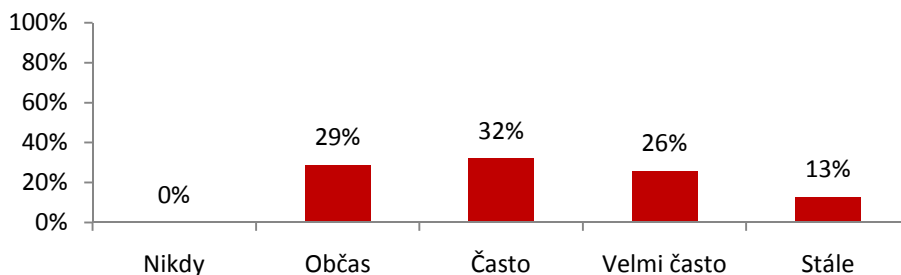
Pomoc klientům zprostředkovat kontakt s odborníky a poskytování informací o zajištění odborné péče sociální pracovníci vykonávají občas v 32 %, ve 29 % tuto činnost vykonávají často. 23 % tuto činnost vykonává stále a 16 % velmi často.

Tab. 5 – aritmetický průměr

Aritmetický průměr	4,08
--------------------	------

f) *Poskytování informační služby o institucích, které poskytují pomoc a podporu zdravotně postiženým, sociálně právní legislativu*

Graf č. 13: Výkon činnosti poskytování informací o institucích, které poskytují pomoc a podporu zdravotně postižením, sociálně právní legislativu

Zdroj: *vlastní analýza, 2012*

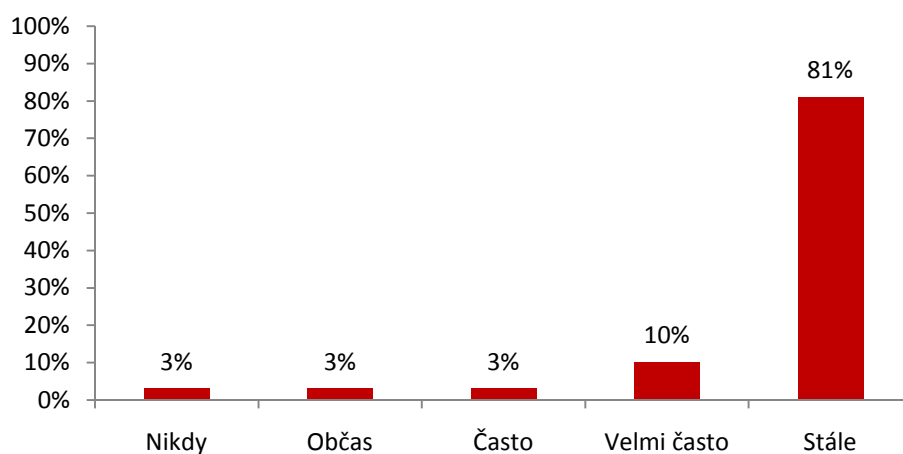
Sociální pracovníci poskytují informace o institucích a sociálně právní legislativě často (32 % dotázaných), v 29 % vykonávají tuto činnost občas, 26 % velmi často a ve 13 % poskytují tyto informace sociální pracovníci stále.

Tab. 6 – aritmetický průměr

Aritmetický průměr	4,00
--------------------	------

g) Vedení dokumentace centra

Graf č. 14: Výkon činnosti vedení dokumentace centra

Zdroj: vlastní analýza, 2012

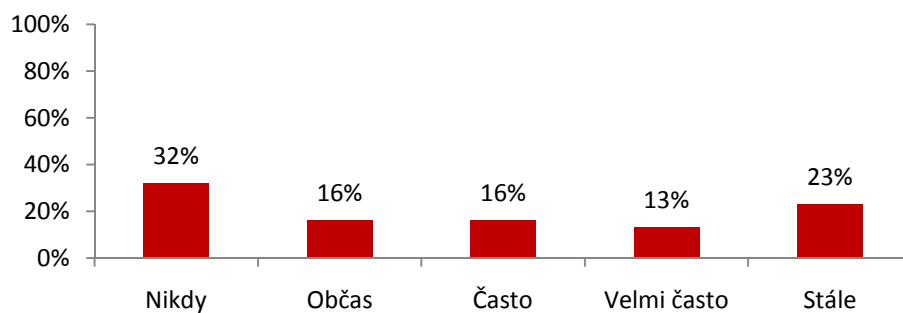
Z grafu je zjevné, že dokumentací centra se zabývají sociální pracovníci stále v 81 % dotázaných. 10 % vede dokumentaci centra velmi často. Stejnou hodnotu 3 % zaujímá časté a občasné vedení dokumentace a ve 3 % tuto činnost sociální pracovník nevykonává.

Tab. 7 – aritmetický průměr

Aritmetický průměr	5,72
--------------------	------

h) Příprava dokumentů pro správní řízení

Graf č. 15: Výkon činnosti příprava dokumentů pro správní řízení

Zdroj: vlastní analýza, 2012

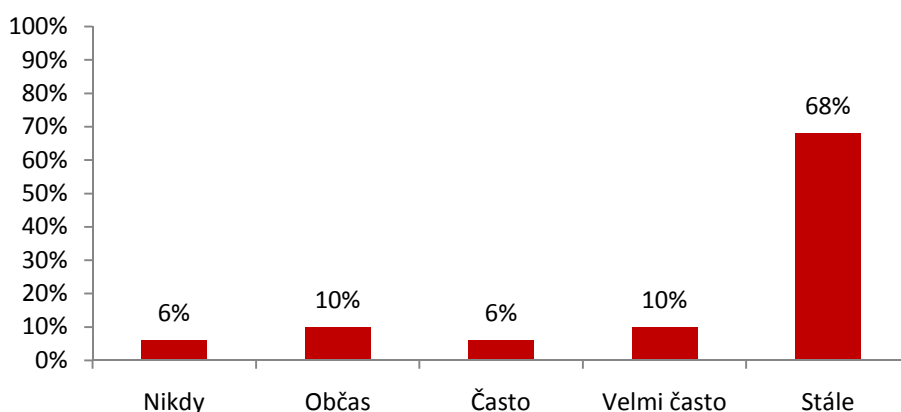
Dotázaní sociální pracovníci v 32 % nevykonávají tuto činnost, naopak v 23 % vykonávají přípravu dokumentů pro správní řízení stále. 16 % dotázaných pak uvádělo možnost občas a často. Velmi často se touto činností zabývá 13 % dotázaných sociálních pracovníků.

Tab. 8 – aritmetický průměr

Aritmetický průměr	3,44
--------------------	------

i) Vedení archivu SPC

Graf č. 16: Výkon činnosti vedení archivu SPC

Zdroj: *vlastní analýza, 2012*

Z grafu je zřetelné, že touto činností se v 68 % zabývají sociální pracovníci stále. Po 10 % je zastoupení výkonu této činnosti občas a velmi často, stejně tak po 6 % jsou zastoupeny možnosti často a na druhé straně také nikdy.

Tab. 9 – aritmetický průměr

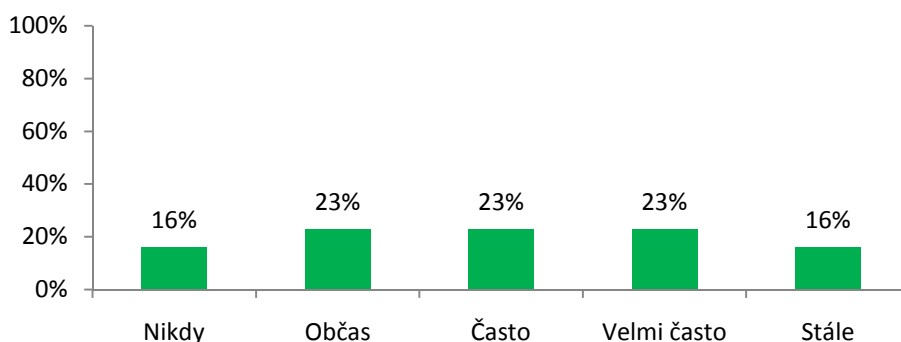
Aritmetický průměr	5,24
--------------------	------

Činnosti speciálního pedagoga

Na základě předvýzkumu byly vyřazeny některé otázky, které byly velmi specifické pro činnost speciálního pedagoga. Bylo ponecháno 6 činností, které vykonává speciální pedagog, na které v předvýzkumu sociální pracovníci odpověděli, že je v nějaké míře vykonávají.

a) *Konzultace pro zákonné zástupce, pedagogické pracovníky škol a školských zařízení*

Graf č. 17: Výkon činnosti konzultace pro zákonné zástupce a pedagogické pracovníky

Zdroj: *vlastní analýza, 2012*

Poskytování konzultací pro zákonné zástupce a pedagogické pracovníky škol a školských zařízení nevykonává 16 % dotázaných sociálních pracovníků. 16 % dotázaných naopak poskytuje konzultace stále. Po 23 % mají odpovědi sociálních pracovníků, kdy tuto činnost vykonávají občas, často a velmi často.

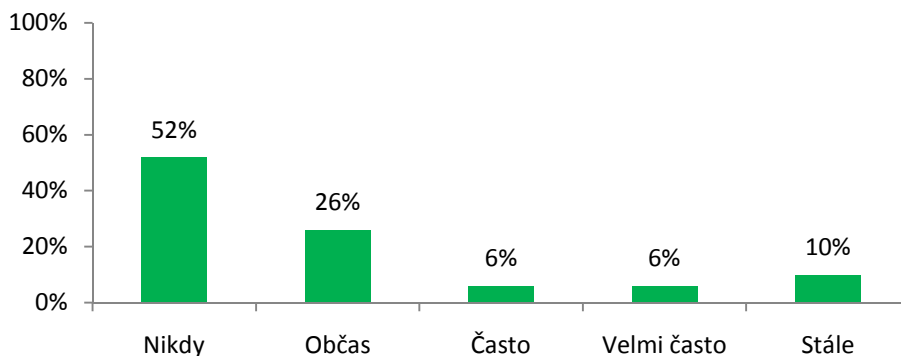
Tab. 10 – aritmetický průměr

Aritmetický průměr	3,72
--------------------	------

b) *Kariérové poradenství pro klienty se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním*

Tuto činnost vykonává speciální pedagog, ale je také činností psychologa SPC.

Graf č. 18: Výkon činnosti kariérové poradenství pro klienty se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním

Zdroj: *vlastní analýza, 2012*

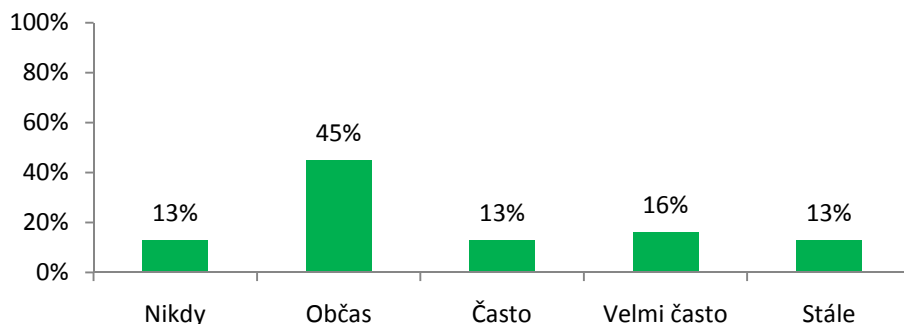
52 % dotázaných sociálních pracovníků uvedlo, že kariérové poradenství neposkytují nikdy. V 26 % je kariérové poradenství poskytováno občas, po 6 % mají odpovědi často a velmi často. 10 % dotázaných poskytuje kariérové poradenství stále.

Tab. 11 – aritmetický průměr

Aritmetický průměr	2,44
--------------------	------

c) *Koordinace činnosti s poradenskými pracovníky škol, pedagogicko-psychologickými poradnami a středisky výchovné péče*

Graf č. 19: Výkon činnosti koordinace s poradenskými pracovníky škol, PPP a středisky výchovné péče

Zdroj: *vlastní analýza, 2012*

Dotázaní sociální pracovníci koordinují činnost s poradenskými pracovníky škol, PPP a středisky výchovné péče ve 45 % občas. Ve 13 % dotázaní nevykonávají tuto činnost nikdy. 16 % sociálních pracovníků vykonává tuto činnost velmi často, po 13 % mají shodně odpovědi často a stále.

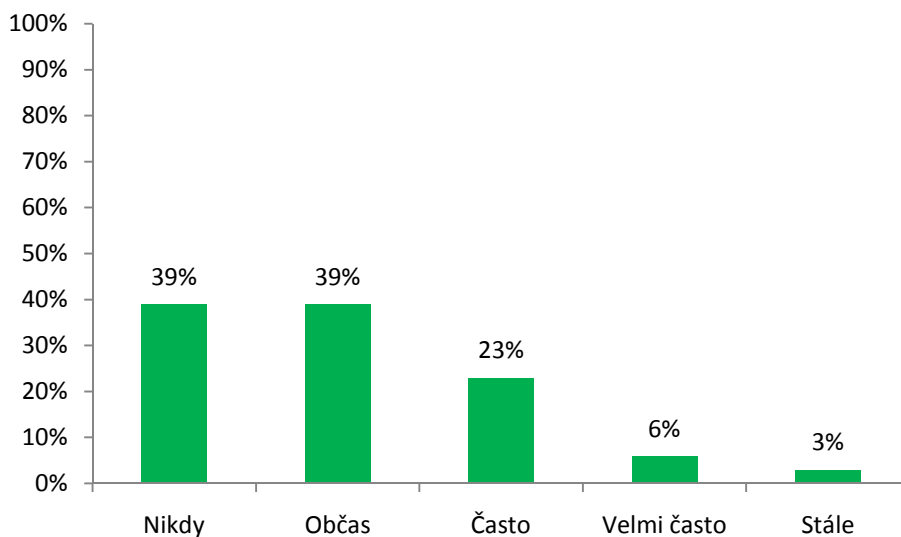
Tab. 12 – aritmetický průměr

Aritmetický průměr	3,36
--------------------	------

d) *Poskytování podpory a pomoci rodičům při výchově dítěte a stimulaci jeho vývoje v rodině*

Graf č. 20: Výkon činnosti podpora a pomoc rodičům při výchově dítěte a stimulaci jeho vývoje v rodině

Zdroj: *vlastní analýza, 2012*

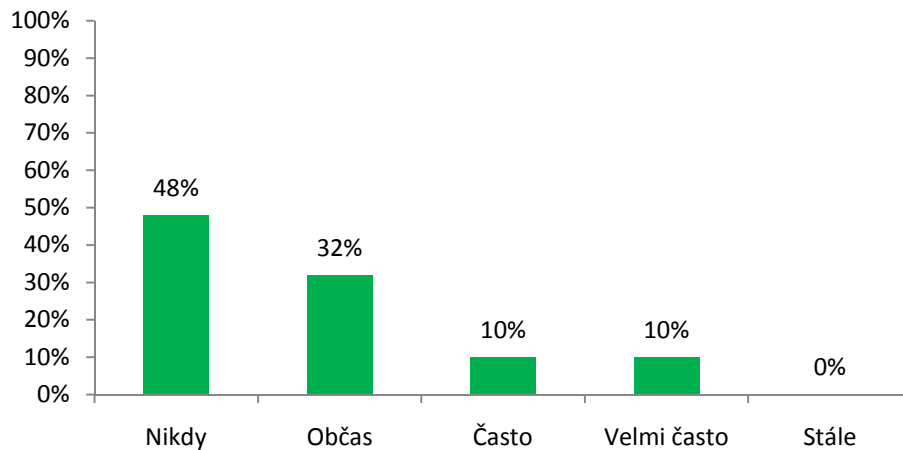
Sociální pracovníci neposkytují podporu a pomoc rodičům při výchově dítěte v 39 %. Dalších 39 % dotázaných tuto činnost vykonává občas. 23 % uvedlo, že poskytují podporu a pomoc při výchově dítěte a stimulaci jeho vývoje v rodině často. 6 % tuto činnost vykonává velmi často a pouhá 3 % dotázaných stále.

Tab. 13 – aritmetický průměr

Aritmetický průměr	2,44
--------------------	------

e) *Pomoc při výběru vhodných hraček a stimulačních pomůcek*

Graf č. 21: Výkon činnosti pomoc při výběru vhodných hraček a stimulačních pomůcek

Zdroj: *vlastní analýza, 2012*

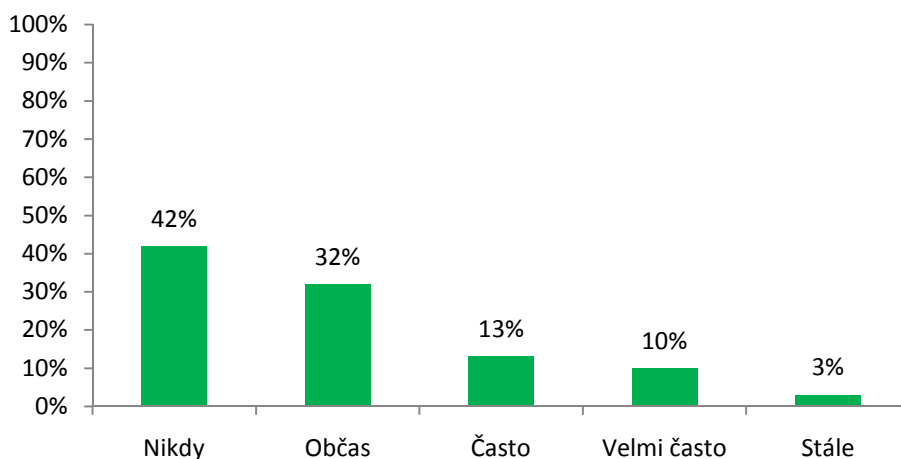
Ve 48 % dotázaných tuto činnost sociální pracovníci nevykonávají. 32 % dotázaných pomáhá s výběrem hraček a stimulačních pomůcek občas, 10 % dotázaných často a taktéž 10 % velmi často.

Tab. 14 – aritmetický průměr

Aritmetický průměr	2,24
--------------------	------

f) *Pomoc při výběru školy*

Graf č. 22: Výkon činnosti pomoc při výběru školy

Zdroj: *vlastní analýza, 2012*

Sociální pracovníci ve 42 % nepomáhají při výběru školy. 32 % dotázaných pomáhá s výběrem školy občas, 13 % často a 10 % velmi často. Pouze 3 % dotázaných pomáhají s výběrem školy stále.

Tab. 15 – aritmetický průměr

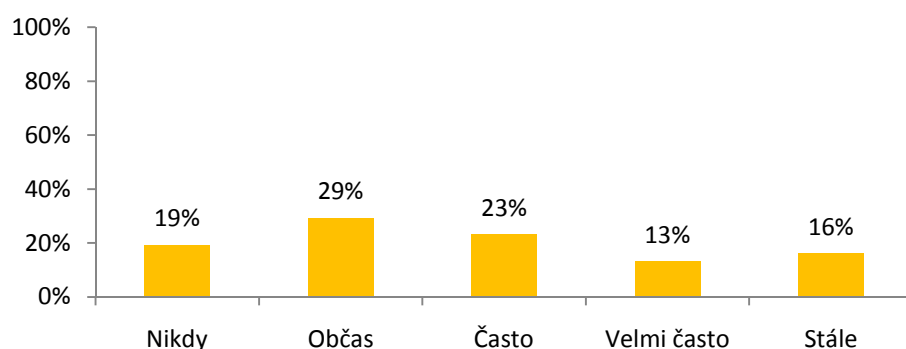
Aritmetický průměr	2,48
--------------------	------

Činnosti psychologa

Na základě předvýzkumu byly z činností, které vykonává psycholog, ponechány do dotazníku pouze dvě. Třetí činnost - Kariérové poradenství pro klienty se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním provádí jak speciální pedagog, tak psycholog. Vyhodnocení této činnosti je již uvedeno výše (viz Graf č. 18).

a) *Dlouhodobý kontakt s vyučujícími a řediteli škol*

Graf č. 23: Výkon činnosti dlouhodobý kontakt s vyučujícími a řediteli škol

Zdroj: *vlastní analýza, 2012*

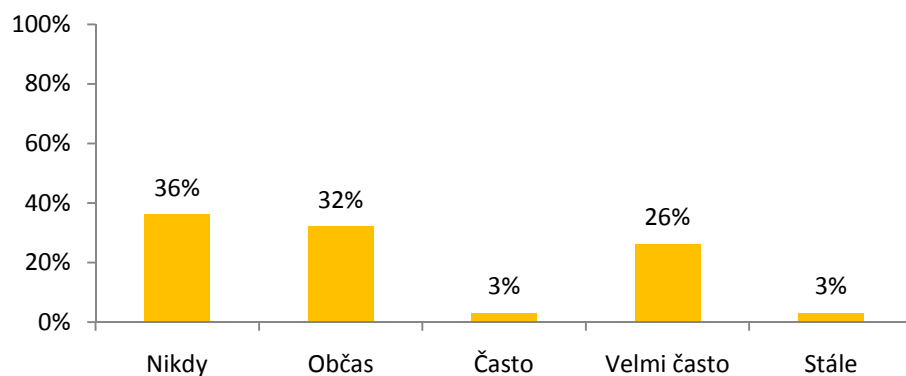
V dlouhodobém kontaktu s vyučujícími a řediteli škol jsou sociální pracovníci v 29 % občas. 23 % dotázaných je v kontaktu často, 19 % dotázaných není v kontaktu s vyučujícími a řediteli nikdy. V 16 % dotázaných je stálý kontakt, v 13 % velmi častý.

Tab. 16 – aritmetický průměr

Aritmetický průměr	3,42
--------------------	------

b) *Osobní návštěvy klientů ve škole*

Graf č. 24: Výkon činnosti návštěvy klientů ve škole

Zdroj: *vlastní analýza, 2012*

Z grafu vyplývá, že 36 % sociálních pracovníků klienty ve škole nenavštěvuje. 32 % navštěvuje klienty ve škole občas, 26 % dotázaných velmi často. Stálé návštěvy klientů provádějí pouze 3 % dotázaných, stejně tak ve 3 % dotázaní sociální pracovníci navštěvují klienty ve škole často.

Tab. 17 – aritmetický průměr

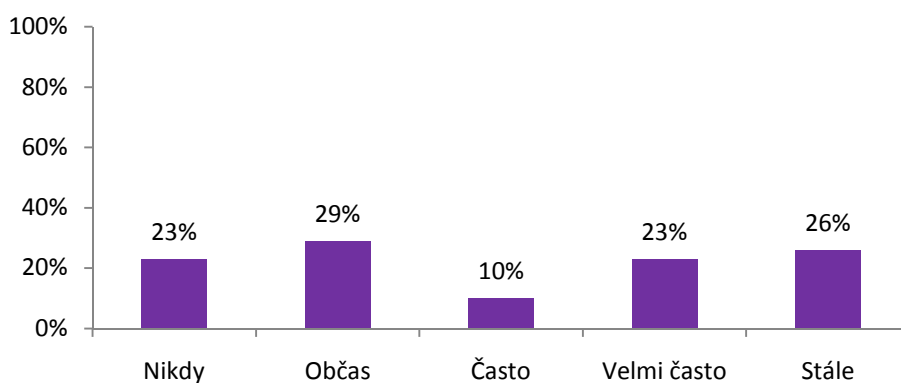
Aritmetický průměr	2,84
--------------------	------

5.4.4 Kategorie 4: Další činnosti, které vykonává sociální pracovník

Na základě předvýzkumu byly zařazeny otázky, které souvisejí s administrativními pracemi pro školu a jinými činnostmi mimo činností sociálního pracovníka, speciálního pedagoga a psychologa.

a) *Administrativní nebo jiné práce pro MŠ, ZŠ, při které je SPC zřízeno*

Graf č. 25: Výkon činnosti administrativní práce pro MŠ, ZŠ

Zdroj: vlastní analýza, 2012

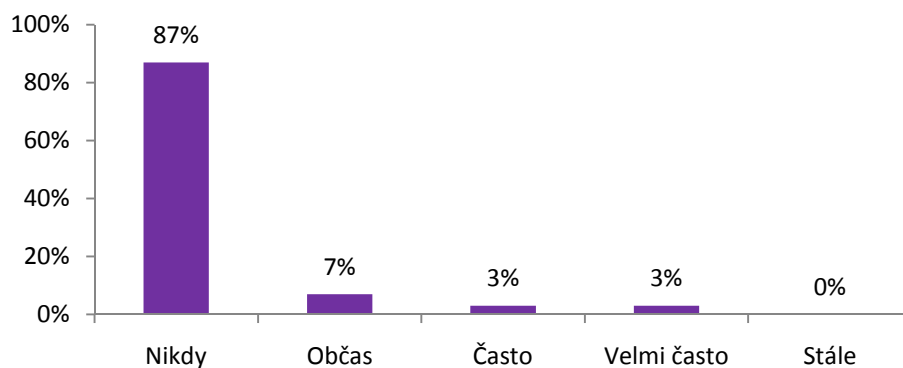
Administrativní práce pro školu vykonávají sociální pracovníci v 29 % občas, v 26 % tuto činnost provádějí stále a v 23 % velmi často. 10 % dotázaných se zabývá administrativní prací často. 23 % dotázaných tuto činnost nevykonává.

Tab. 18 – aritmetický průměr

Aritmetický průměr	3,48
--------------------	------

b) Fakturace (služeb, úkonů, služebních cest, apod.)

Graf č. 26: Výkon činnosti fakturace

Zdroj: vlastní analýza, 2012

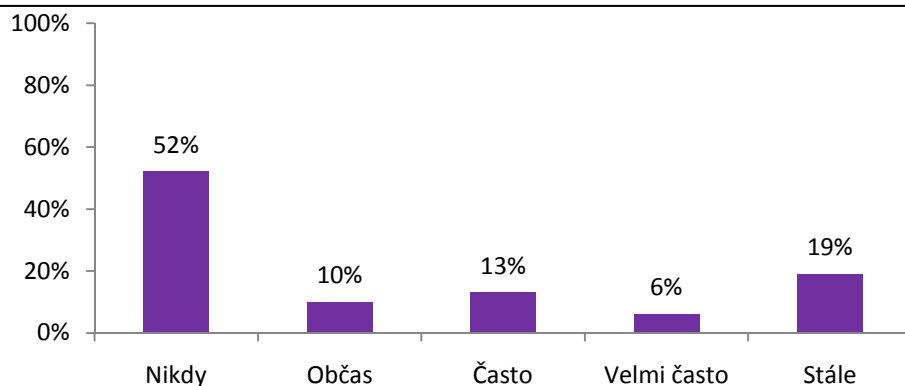
Sociální pracovníci v 87 % tuto činnost neprovádějí. 7% dotázaných uvedlo, že fakturace provádí občas a po 3 % byly uvedeny možnosti často a velmi často.

Tab. 19 – aritmetický průměr

Aritmetický průměr	1,52
--------------------	------

c) Vedení dokumentace žáků ZŠ, MŠ pro účely školy

Graf č. 27: Výkon činnosti vedení dokumentace žáků ZŠ, MŠ pro účely školy

Zdroj: vlastní analýza, 2012

Sociální pracovníci v 52 % nevedou dokumentaci žáků pro účely školy. 19 % dotázaných se však touto činností zabývá stále. V 13 % sociální pracovníci vedou dokumentaci pro účely školy často, v 10 % občas a 6 % velmi často.

Tab. 20 – aritmetický průměr

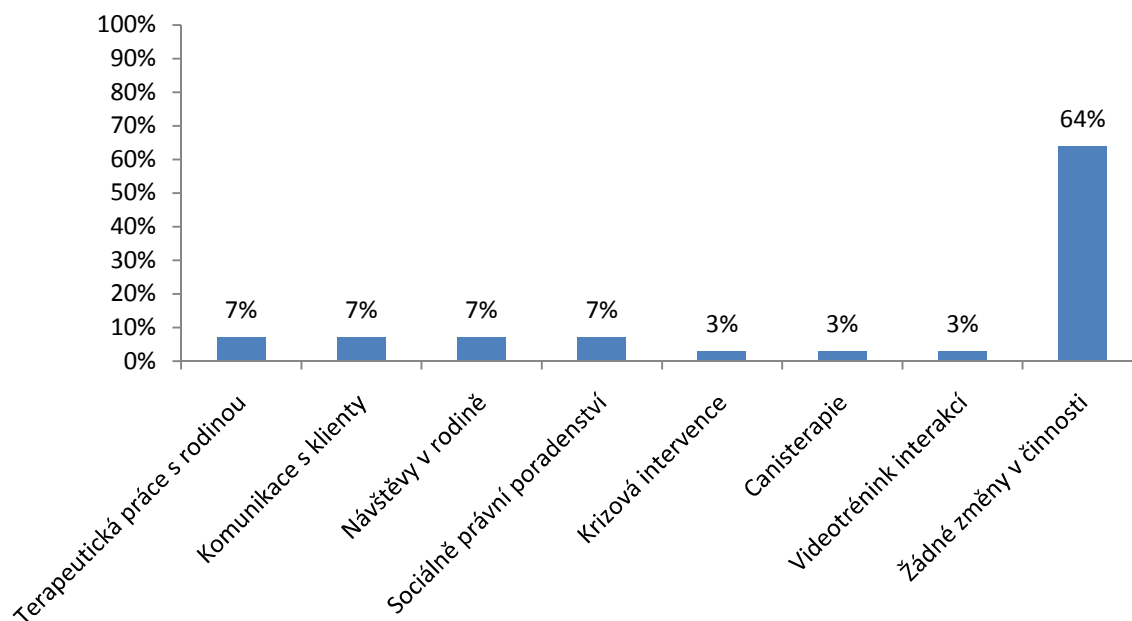
Aritmetický průměr	2,88
--------------------	------

5.4.5 Kategorie 5: Změny v činnostech sociálního pracovníka

Rozšíření činnosti sociálního pracovníka

Tato otázka byla v dotazníku otevřená, sociální pracovníci tedy měli možnost volné odpovědi. Odpovědi byly různé v důsledku různých zaměření SPC.

Graf č. 28: Oblasti rozšíření činnosti sociálního pracovníka

Zdroj: *vlastní analýza, 2012*

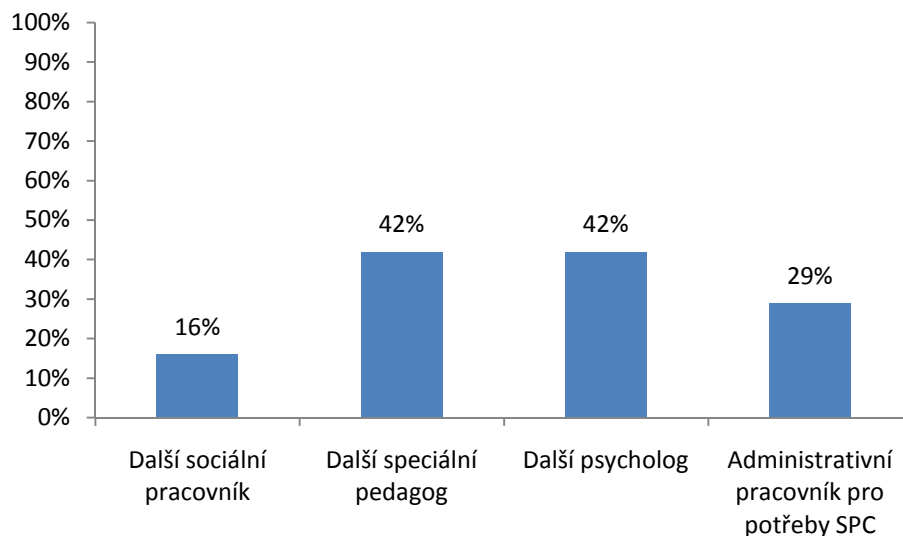
Většina sociálních pracovníků (64 %) odpověděla, že oblast činností, které vykonávají, nechtějí rozšiřovat. Po 7 % dotázaní navrhovali rozšíření v oblastech terapeutické práce s rodinou, v komunikaci s klienty, návštěvy v rodině a sociálně právní poradenství. 3% dotázaných by rozšířili činnost canisterapií, krizovou intervencí a videotréninkem interakcí.

Struktura pracovníků SPC

Sociální pracovníci byli dotázáni, jaké změny ve struktuře pracovníků v jejich SPC by navrhovali. V této oblasti měli možnost zaškrtnout více možností, případně navrhnout další pracovníky, kteří nebyli v nabídce možností.

Graf č. 29: Změny ve struktuře pracovníků SPC

Zdroj: *vlastní analýza, 2012*

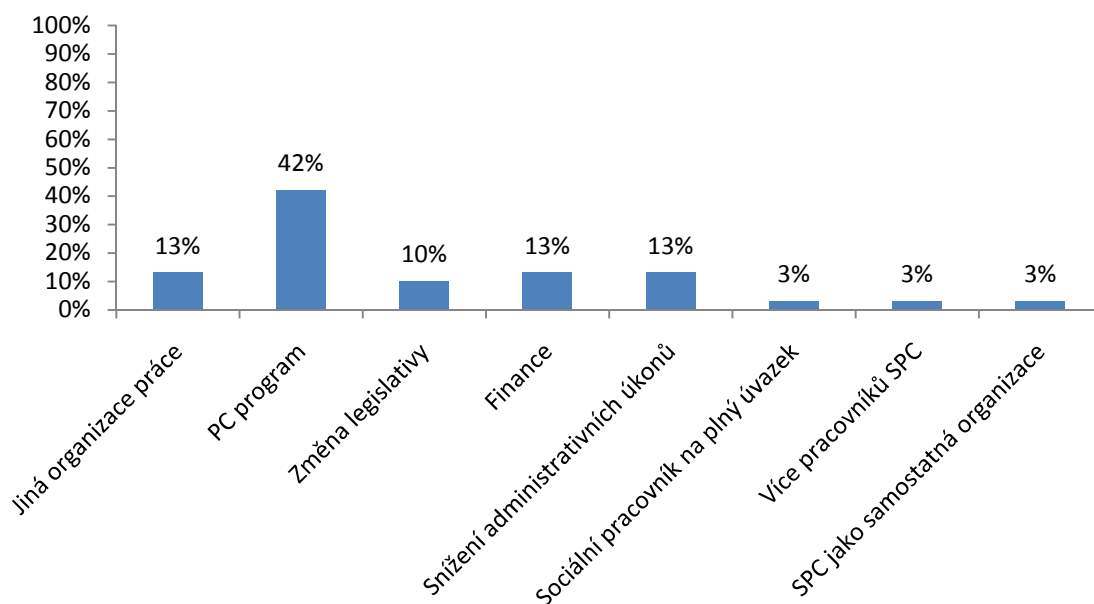
Sociální pracovníci v oslovených SPC by nejvíce potřebovali dalšího speciálního pedagoga a psychologa (42 %). 29 % dotázaných by uvítalo administrativního pracovníka pro potřeby SPC, 16 % dalšího sociálního pracovníka.

V možnosti „jiné“ by rozšířili pracovníky SPC o fyzioterapeuta a canisterapeuta se psem.

Inovace v práci sociálního pracovníka

V dotazníku byla položena otázka, co by sociálním pracovníkům v jejich práci nejvíce pomohlo.

Graf č. 30: Inovace v SPC a práci sociálního pracovníka

Zdroj: vlastní analýza, 2012

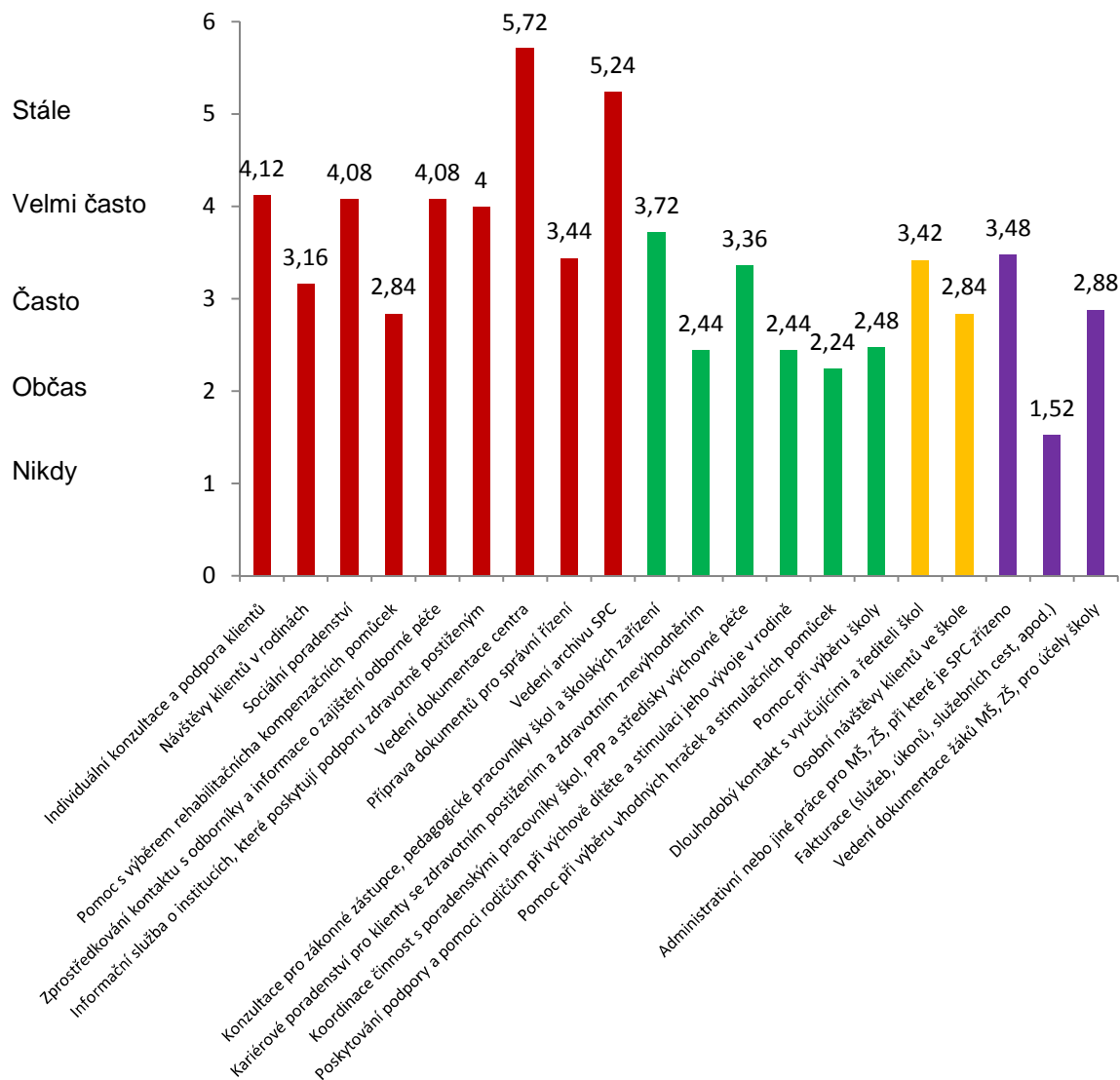
Z grafu vyplývá, že sociálním pracovníkům by nejvíce pomohl PC program (42 %). Dále pak po 13 % jiná organizace práce, finance a snížení administrativních úkonů. 10 % dotázaných by chtělo změnu legislativy (definice kompetencí sociálního pracovníka ve školství, změna školské legislativy). Po 3 % by dotázaným pomohl pracovní poměr na plný úvazek, více pracovníků v SPC a osamostatnění SPC od školy.

Jako počítačový program by sociální pracovníci uvítali program, který by byl uzpůsoben potřebám SPC – vedení dokumentace o klientech, evidence, zjednodušení vytváření zápisů z jednání a aktuální verze často používaných programů (MS Office). Dotazníky byly rozeslány právě i z tohoto důvodu ve dvou verzích, jedna pro MS Office 2007 a druhá pro verze starší. 8 dotazníků bylo ve formátu MS Office 2007, 23 se vrátilo ve starších verzích.

Finance by potřebovali na provoz SPC, materiálního zajištění (papíry, tonery do tiskáren a kopírek) a vyšší platové ohodnocení práce sociálního pracovníka.

5.5 Shrnutí výsledků výzkumu

Graf č. 31: Činnosti sociálních pracovníků vyjádřené průměrem

Zdroj: vlastní analýza, 2012

Z grafu vyplývá, že sociální pracovníci se nejčastěji zabývají vedením dokumentace centra a vedením archivu SPC. Velmi často poskytují individuální konzultace a podporu klientů, sociální poradenství, zprostředkovávají kontakt

s odborníky a zajišťují odbornou péči, informační službu o institucích, které poskytují pomoc a podporu zdravotně postiženým a sociálně právní legislativu. Z činností, které nespádají do činností sociálního pracovníka, vykonávají velmi často konzultace pro zákonné zástupce, pedagogické pracovníci škol a školských zařízení (činnost speciálního pedagoga). Často provádí návštěvy klientů v rodinách, pomáhají s výběrem rehabilitačních a kompenzačních pomůcek a připravují dokumenty pro správní řízení. Z činností, které spadají do činností jiného pracovníka SPC, často koordinují činnost s poradenskými pracovníky škol, PPP a středisky výchovné péče (činnost speciálního pedagoga), jsou v dlouhodobém kontaktu s vyučujícími a řediteli škol a provádějí návštěvy klientů ve škole (činnosti psychologa). Často se také zabývají administrativní činností nebo jinou prací pro MŠ, ZŠ, při které je SPC zřízeno a vedením dokumentace žáků pro účely školy. Občas vykonávají sociální pracovníci činnosti speciálního pedagoga, tj. kariérové poradenství pro klienty se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním, poskytování podpory a pomoc rodičům při výchově dítěte a jeho stimulace v rodině, pomoc při výběru vhodných hraček a stimulačních pomůcek a pomoc při výběru školy. Nejméně je vykonávána fakturace (služeb, úkonů, služebních cest, apod.), která se blíží úrovni výkonu občas.

Tab. 21 – aritmetický průměr činností dle jednotlivých oblastí

Činnosti sociálního pracovníka	4,08
Činnosti speciálního pedagoga	2,78
Činnost psychologa	3,13
Další činnosti	2,62

5.6 Ověření hypotéz

H1: Sociální pracovník vykonává častěji činnosti, které spadají do činností speciálního pedagoga, než činnosti sociálního pracovníka.

Hypotéza H1 byla ověřena pomocí chí-kvadrátu dobré shody. Tato hypotéza byla vyvrácena. Vypočítaná hodnota testového kritéria je $\chi^2 = 1,029$. Kritická hodnota pro hladinu významnosti 0,05 a 1 stupeň volnosti je 3,841. Hodnota testového kritéria je tedy nižší než kritická hodnota, proto přijímáme nulovou hypotézu. Nulová hypotéza tedy udává, že mezi četností výkonu činností, které sociální pracovník vykonává za speciálního pedagoga a četností výkonu činností, které má jako sociální pracovník vykonávat, není statisticky významný rozdíl.

Pokud se podíváme na tyto činnosti vyjádřené průměrem, je vidět malý rozdíl mezi četností výkonu činností sociálního pracovníka s hodnotou 4,08 (což odpovídá výkonu činnosti velmi často) a činnostmi, které spadají do činností speciálního pedagoga s hodnotou 2,78 (což odpovídá výkonu činností často). Jednotlivé činnosti jsou znázorněné na grafech č. 17 – 22 a průměrný výkon činností na grafu č. 31.

H2: Sociální pracovník vykonává častěji činnosti, které spadají do činností psychologa SPC, než činnosti sociálního pracovníka.

Hypotéza H2 byla na základě výpočtu chí-kvadrátu vyvrácena. Vypočítaná hodnota testového kritéria je $\chi^2 = 1,156$. Kritická hodnota pro hladinu významnosti 0,05 a 1 stupeň volnosti je 3,841. Hodnota testového kritéria je tedy nižší než kritická hodnota, proto přijímáme nulovou hypotézu. Nulová hypotéza tvrdí, že mezi četností výkonu činností, které sociální pracovník vykonává za psychologa a četností výkonu činností, které má jako sociální pracovník vykonávat, není statisticky významný rozdíl.

Průměrem vyjádřené činnosti sociálního pracovníka a psychologa ukazují malý rozdíl mezi četností výkonu těchto činností. Činnosti sociálního pracovníka mají hodnotu 4,08 (odpovídá výkonu činností velmi často) a činnosti psychologa mají hodnotu 3,13 (odpovídá výkonu činností často). Jednotlivé činnosti jsou vyjádřené na grafech č. 23 a 24, průměrný výkon všech činností je znázorněn na grafu č. 31.

H3: Sociální pracovník vykonává častěji činnosti, které souvisí s administrativními pracemi pro ZŠ, MŠ, při které je SPC zřízeno, než činnosti sociálního pracovníka.

Hypotéza H3 byla na základě výpočtu chí-kvadrátu dobré shody vyvrácena. Vypočítaná hodnota testového kritéria je $\chi^2 = 1,003$. Kritická hodnota pro hladinu významnosti 0,05 a 1 stupeň volnosti je 3,841. Hodnota testového kritéria je nižší než kritická hodnota, proto přijímáme nulovou hypotézu. Nulová hypotéza udává, že mezi četností výkonu činností, které má sociální pracovník vykonávat a administrativními a jinými pracemi pro MŠ, ZŠ, při které je SPC zřízeno, není statisticky významný rozdíl.

V průměru vykonává sociální pracovník své činnosti při hodnotě 4,08 (odpovídá výkonu činností velmi často) a administrativní a jiné činnosti pro MŠ, ZŠ při hodnotě 2,62 (odpovídá hodnotě často). Výkon jednotlivých činností je znázorněn na grafech č. 25 – 27, průměrný výkon všech činností zobrazuje graf č. 31.

H4: Sociální pracovník vykonává častěji činnosti spojené s vedením dokumentace centra než přímou práci s klientem, tj. individuální konzultace a podpora klienta.

Hypotéza H4 byla ověřena pomocí chí-kvadrátu dobré shody. Tato hypotéza byla na statisticky významné úrovni potvrzena. Hodnota chí-kvadrátu potvrdila na 95 % pravděpodobnost správnosti rozhodnutí. Vypočítaná hodnota testového kritéria pro tuto hypotézu je $\chi^2 = 9,451$. Kritická hodnota pro hladinu významnosti 0,05 a 1 stupeň volnosti je 3,841. Hodnota testového kritéria je tedy vyšší než kritická hodnota, proto odmítáme nulovou hypotézu.

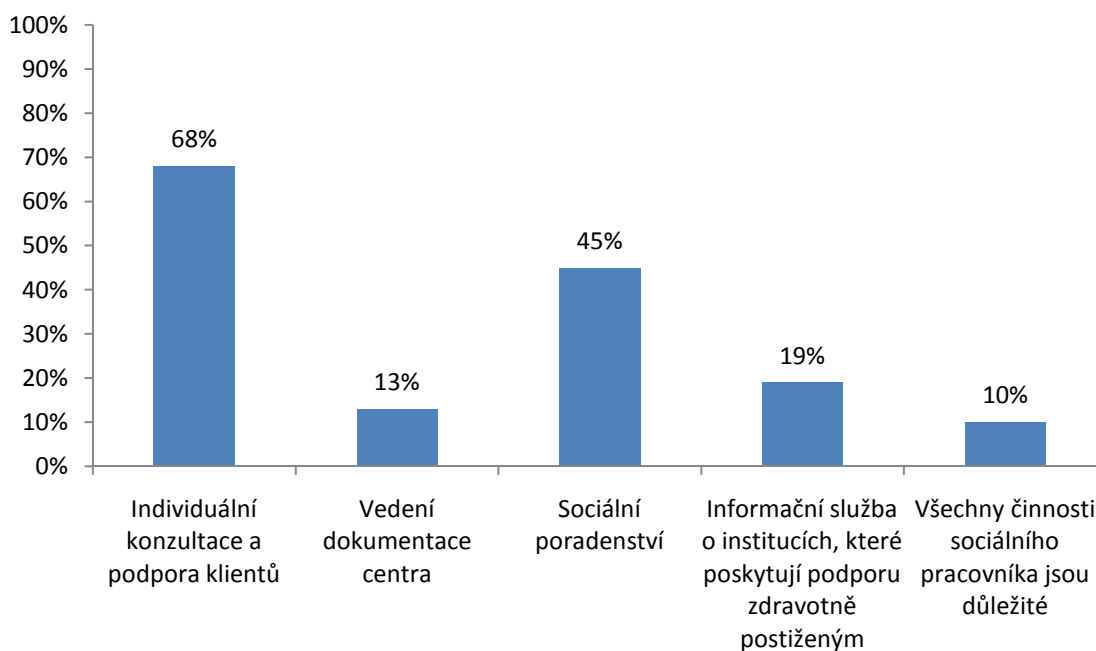
H5: Sociální pracovník častěji vykonává vedení archivu SPC, než poskytování sociálního poradenství.

Hypotéza H5 byla na statisticky významné úrovni potvrzena. Hodnota chí-kvadrátu potvrdila na 95 % pravděpodobnost správnosti rozhodnutí. Vypočítaná hodnota testového kritéria pro tuto hypotézu je $\chi^2 = 5,580$. Kritická hodnota pro hladinu významnosti 0,05 a 1 stupeň volnosti je 3,841. Hodnota testového kritéria je tedy vyšší než kritická hodnota, proto odmítáme nulovou hypotézu.

5.7 Další výsledky výzkumu

Sociální pracovníci byli dotázáni, kterou z činností, které vykonávají, považují za nejdůležitější. 68 % dotázaných považuje za nejdůležitější individuální konzultace a podporu klienta, 45 % sociální poradenství, 19 % považuje za nejdůležitější poskytování informační služby o institucích, které poskytují pomoc a podporu zdravotně postiženým. 13 % dotázaných uvedlo jako nejdůležitější činnost vedení dokumentace centra a 10 % si myslí, že důležité jsou všechny činnosti, které jako sociální pracovníci vykonávají. Přestože sociální pracovníci považují za nejdůležitější činnost individuální konzultace a podporu klientů (68 % dotázaných) a sociální poradenství (45 % dotázaných), výzkum ukázal, že tyto činnosti vykonávají v menší míře než vedení dokumentace centra, či vedení archivu SPC.

Graf č. 32: Činnosti, které sociální pracovníci považují za nejdůležitější

Zdroj: vlastní analýza, 2012

5.8 Doporučení pro praxi

Z výzkumu vyplývá, že sociální pracovníci jsou zaneprázdněni administrativními činnostmi a nezbyvá jim čas na přímou práci s klientem.

Návrhy řešení:

- Snížení administrativních činností pomocí PC programu, který by usnadnil zapisování z jednání s klienty, jejich evidenci. Inovace stávajících programů, např. aktualizace sady MS Office, operačního systému Windows, atp.
- Práce sociálního pracovníka na plný úvazek, případně přijetí dalšího pracovníka SPC.
- Úprava legislativy – definice kompetencí sociálního pracovníka v resortu školství.
- Legislativní úprava snížení množství a druhů formulářů, které musí SPC mít (například Souhlas o poskytnutí osobních dat a Informovaný souhlas, či formuláře zapisující každou návštěvu nejen klientů, zákonných zástupců, ale i například studentů, kteří jsou v SPC na praxi, apod.).

Závěr

Teoretická část této práce se v první kapitole zabývá historickým vývojem školských poradenských zařízení. Druhá kapitola popisuje a právní úpravu a činnosti speciálně pedagogických center. Popisuje různé druhy zaměření speciálně pedagogických center a popis činností speciálního pedagoga a psychologa, kteří tvoří ještě se sociálním pracovníkem tým SPC. Třetí kapitola se zabývá tím, co obnáší profese sociálního pracovníka, jaké jsou obecné a odborné požadavky na tuto profesi a obsahuje etické kodexy, kterými se má sociální pracovník řídit. Dále jsou zde popsány různé role sociálního pracovníka ve vztahu ke klientům, jak vypadá práce s klientem ve speciálně pedagogických centrech a různé druhy přístupů ke klientům dle druhu jejich postižení. Čtvrtá kapitola popisuje jednotlivé činnosti sociálního pracovníka, které vykonává.

Výzkumná začíná pátou kapitolou a popisuje cíl výzkumu, metodologii výzkumu, hypotézy a popis výzkumného vzorku. Podnětem pro výzkum byla zkušenost z praxe, kterou jsem absolvovala v SPC při MŠ, ZŠ pro zrakově postižené a vady řeči v Plzni. Sociální pracovnice byla velmi vytížena administrativními činnostmi, které ne vždy souviseli s výkonem její pracovní náplně. Cílem výzkumu bylo zjistit, jaká je struktura činností sociálního pracovníka ve speciálně pedagogických centrech a v jaké míře jsou tyto činnosti vykonávány. Pro naplnění cíle byla zvolena metoda kvantitativního výzkumu. Byl sestaven dotazník pro sociální pracovníky speciálně pedagogických center a rozeslán do 92 speciálně pedagogických center po celé ČR. Dále jsou zde graficky znázorněny výsledky, jejich shrnutí a ověření hypotéz. Výzkumem bylo zjištěno, že sociální pracovníci jsou zaneprázdněni administrativními pracemi týkající se vedení dokumentace klientů a vedení archivu SPC. Na závěr jsou uvedené návrhy pro praxi, které se týkají ulehčení od administrativních prací, aby se sociální pracovníci mohli více věnovat přímé práci s klienty.

Protože kompetence sociálního pracovníka v oblasti školství nejsou nikde definované, bylo by vhodné tuto oblast upravit legislativou pro lepší fungování a výkon činností sociálního pracovníka ve speciálně pedagogických centrech. Tato je však v kompetenci Ministerstva školství, tělovýchovy a mládeže.

Resumé

Úloha sociálního pracovníka ve speciálně pedagogických centrech není přesně definována. Kompetence a činnosti sociálního pracovníka v oblasti školství není upravena legislativou. Sociální pracovník se tedy musí řídit jak Zákonem o sociálních službách, tak zákony, které upravují činnost speciálně pedagogických center. Diplomová práce se zabývá historickým vývojem školských poradenských zařízení, speciálně pedagogickými centry, jejich činností, druhy a týmem speciálně pedagogických center. Dále pak popisuje sociálního pracovníka, obecné a odborné požadavky na tuto profesi, různé role sociálního pracovníka v přístupu ke klientům a popisuje práci s klientem ve speciálně pedagogických centrech a obsahuje konkrétní popis činností sociálního pracovníka v SPC.

Cílem výzkumné části bylo zjistit, jaká je struktura činností, které sociální pracovník vykonává a v jaké míře jsou tyto činnosti vykonávány. Výzkum byl proveden pomocí dotazníkového šetření, kdy byli osloveni sociální pracovníci ze speciálně pedagogických center po celé ČR. V závěru práce byly zhodnoceny výsledky výzkumu a doporučení pro praxi.

Summary

The role of the social worker in the special educational centers isn't defined clearly. The competences and activities of the social worker in the department of education aren't regulated by the legislation. The social worker have to follow by the Law on Social Services and laws governing the special educational centers. This diploma work is about the history of the school consultating institutions, the special educational centers, their activities, their types and the team of the special educational centers. It describes the social worker, general and professional requirements of this profession, the different roles of the social worker in the attitude to the clients and describes the work with the klient in the special educational centers. It contains the specific description of the activities of the social worker in the special educational centers.

The aim of the research part was to find what is the structure of the activities of the social worker and what is the measure of performance of this activities. The research was realized via the survey. This survey was addressed to the social workers from the special educational centers all over the Czech Republic. In conclusion there were summarised the results of the research and provided the advice to the practice.

Seznam použité literatury

Tištěné publikace:

1. BASLEROVÁ, P., HANÁK, P., MICHALÍK, J. a kol. *Katalog posuzování míry speciálních vzdělávacích potřeb, část I. (hmotněprávní a procedurální standardy, dokumentace a vybrané vzory v činnosti SPC)*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2011. 124 s.
2. CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2007. 272 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
3. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. 384 s. ISBN 80-7178-548-2.
4. MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005. 352 s. ISBN 80-7367-002-X.
5. MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Praha: Portál, 2007. 184 s. ISBN 978-80-7367-310-9.
6. MICHALÍK, J. *Školský poradenský systém v České republice (výchozí, rizika, příležitosti, návrh pojetí). Expertní stanovisko*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008. 93 s.
7. MÜHLPACHR, P. *Sociální práce*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 100 s. ISBN 80-210-3323-1.
8. NOVOSAD, L. *Základy speciálního poradenství: struktura a formy poradenské pomoci lidem se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním*. Praha: Portál, 2000. 160 s. ISBN 80-7178-197-5.

9. REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2009. 192 s. ISBN 978-80-247-3006-6.

Zákony a vyhlášky:

1. Zákon č. 108/2006 Sb., *o sociálních službách*.
2. Zákon č. 561/2004 Sb., *o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)*.
3. Zákon č. 563/2004 Sb., *o pedagogických pracovnících a změně některých zákonů*.
4. Zákon č. 101/2000 Sb., *o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů*.
5. Zákon č. 499/2004 Sb. *o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů*.
6. Zákon č. 500/2004 Sb., *správní řád*.
7. Vyhláška č. 72/2005 Sb., *o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních*.
8. Vyhláška č. 73/2005 Sb., *o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných*.
9. Vyhláška č. 388/2011 Sb., *o provedení některých ustanovení zákona o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením*.
10. Nařízení vlády č. 222/2010 Sb., *o katalogu prací ve veřejných službách a správě*.

Internetové zdroje:

1. Alfabet: Informační portál pro rodiče dětí se zdravotním postižením. *Rehabilitační péče*. [online]. Dostupné z: <http://www.alfabet.cz/portal/page?_pageid=33,1,33_32529&_dad=portal&_schema=PORTAL&Id=539&Action=2> [cit. 12. 5. 2012].
2. Alfabet: Informační portál pro rodiče dětí se zdravotním postižením. *Legislativa sociální oblasti*. [online]. Dostupné z: <http://www.alfabet.cz/portal/page?_pageid=33,1,33_32529&_dad=portal&_schema=PORTAL&Id=12&Action=2&StartPg=1> [cit. 12. 5. 2012].
3. Helpnet: Informační portál pro osoby se specifickými potřebami. *Půjčovny pomůcek*. [online]. Dostupné z: <<http://www.helpnet.cz/kompenzacni-pomucky/pujcovani-bazary-pomucek> > [cit. 16. 5. 2012].
4. Společnost sociálních pracovníků ČR. *Historie*, [online]. Dostupné z: <<http://socialnipracovnici.cz/sekce-socialnich-pracovniku/article/historie> > [cit. 12. 5. 2012].

Seznam použitých zkratk

ADHD	Attention Deficit Hyperactivity Disorder (hyperaktivita s poruchou pozornosti)
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
atp.	a tak podobně
IVP	individuální vzdělávací plán
kol.	kolektiv
MŠ	mateřská škola
např.	například
PAS	poruchy autistického spektra
PC	personal computer (osobní počítač)
PPP	pedagogicko-psychologická poradna
Sb.	sbírky
SPC	speciálně pedagogické centrum
tzv.	takzvané
ZŠ	základní škola

Seznam grafů

Graf č. 1: Nejvyšší dosažené vzdělání

Graf č. 2: Délka praxe v oblasti sociální práce

Graf č. 3: Délka praxe v SPC

Graf č. 4: Počet aktivních klientů

Graf č. 5: Celkový počet klientů v evidenci SPC

Graf č. 6: Věkové skupiny klientů SPC

Graf č. 7: Druhy postižení klientů SPC

Graf č. 8: Výkon činnosti individuální konzultace a podpora klientů

Graf č. 9: Výkon činnosti návštěvy klientů v rodinách

Graf č. 10: Výkon činnosti sociální poradenství

Graf č. 11: Výkon činnosti pomoc s výběrem rehabilitačních a kompenzačních pomůcek

Graf č. 12: Výkon činnosti zprostředkování kontaktu s odborníky a poskytování informací o zajištění odborné péče

Graf č. 13: Výkon činnosti poskytování informací o institucích, které poskytují pomoc a podporu zdravotně postižením, sociálně právní legislativu

Graf č. 14: Výkon činnosti vedení dokumentace centra

Graf č. 15: Výkon činnosti příprava dokumentů pro správní řízení

Graf č. 16: Výkon činnosti vedení archivu SPC

Graf č. 17: Výkon činnosti konzultace pro zákonné zástupce a pedagogické pracovníky

Graf č. 18: Výkon činnosti kariérové poradenství pro klienty se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním

Graf č. 19: Výkon činnosti koordinace s poradenskými pracovníky škol, PPP a středisky výchovné péče

Graf č. 20: Výkon činnosti podpora a pomoc rodičům při výchově dítěte a stimulaci jeho vývoje v rodině

Graf č. 21: Výkon činnosti pomoc při výběru vhodných hraček a stimulačních pomůcek

Graf č. 22: Výkon činnosti pomoc při výběru školy

Graf č. 23: Výkon činnosti dlouhodobý kontakt s vyučujícími a řediteli škol

Graf č. 24: Výkon činnosti návštěvy klientů ve škole

Graf č. 25: Výkon činnosti administrativní práce pro MŠ, ZŠ

Graf č. 26: Výkon činnosti fakturace

Graf č. 27: Výkon činnosti vedení dokumentace žáků ZŠ, MŠ pro účely školy

Graf č. 28: Oblasti rozšíření činnosti sociálního pracovníka

Graf č. 29: Změny ve struktuře pracovníků SPC

Graf č. 30: Inovace v SPC a práci sociálního pracovníka

Graf č. 31: Činnosti sociálních pracovníků vyjádřené průměrem

Graf č. 32: Činnosti, které sociální pracovníci považují za nejdůležitější

Seznam tabulek

Tab. 1 – aritmetický průměr

Tab. 2 – aritmetický průměr

Tab. 3 – aritmetický průměr

Tab. 4 – aritmetický průměr

Tab. 5 – aritmetický průměr

Tab. 6 – aritmetický průměr

Tab. 7 – aritmetický průměr

Tab. 8 – aritmetický průměr

Tab. 9 – aritmetický průměr

Tab. 10 – aritmetický průměr

Tab. 11 – aritmetický průměr

Tab. 12 – aritmetický průměr

Tab. 13 – aritmetický průměr

Tab. 14 – aritmetický průměr

Tab. 15 – aritmetický průměr

Tab. 16 – aritmetický průměr

Tab. 17 – aritmetický průměr

Tab. 18 – aritmetický průměr

Tab. 19 – aritmetický průměr

Tab. 20 – aritmetický průměr

Tab. 21 – aritmetický průměr činností dle jednotlivých oblastí

Seznam příloh

Příloha č. 1: Etický kodex společnosti sociálních pracovníků ČR

Příloha č. 2: Etický kodex poradenských pracovníků v SPC

Příloha č. 3: Výňatek z Nařízení vlády č. 222/2010 Sb.

Příloha č. 4: Dotazník pro sociální pracovníky

**ETICKÝ KODEX
SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ ČESKÉ REPUBLIKY**

1 Etické zásady

1. 1. Sociální práce je založena na hodnotách demokracie, lidských práv a sociální spravedlnosti. Sociální pracovníci proto dbají na dodržování lidských práv u skupin a jednotlivců tak, jak jsou vyjádřeny v dokumentech relevantních pro praxi sociálního pracovníka, a to především ve Všeobecné deklaraci lidských práv, Chartě lidských práv Spojených národů a v Úmluvě o právech dítěte a dalších mezinárodních deklaracích a úmluvách. Dále se řídí Ústavou, Listinou základních práv a svobod a dalšími zákony tohoto státu, které se od těchto dokumentů odvíjejí.

1. 2. Sociální pracovník respektuje jedinečnost každého člověka bez ohledu na jeho původ, etnickou příslušnost, rasu či barvu pleti, mateřský jazyk, věk, pohlaví, rodinný stav, zdravotní stav, sexuální orientaci, ekonomickou situaci, náboženské a politické přesvědčení a bez ohledu na to, jak se podílí na životě celé společnosti.

1. 3. Sociální pracovník respektuje právo každého jedince na seberealizaci v takové míře, aby současně nedocházelo k omezení stejného práva druhých osob.

1. 4. Sociální pracovník pomáhá jednotlivcům, skupinám, komunitám a sdružení občanů svými znalostmi, dovednostmi a zkušenostmi při jejich rozvoji a při řešení konfliktů jednotlivců se společnostmi a jejich následků.

1.5. Sociální pracovník dává přednost profesionální odpovědnosti před svými soukromými zájmy. Služby poskytuje na nejvyšší odborné úrovni.

2. Pravidla etického chování sociálního pracovníka

2. 1. Ve vztahu ke klientovi

2. 1. 1. Sociální pracovník podporuje své klienty k vědomí vlastní odpovědnosti.

2. 1. 2. Sociální pracovník jedná tak, aby chránil důstojnost a lidská práva svých klientů.

2. 1. 3. Sociální pracovník pomáhá se stejným úsilím a bez jakékoliv formy diskriminace všem klientům. Sociální pracovník jedná s každým člověkem jako s celostní bytostí. Zajímá se o celého člověka v rámci rodiny, komunity a společenského a přirozeného prostředí a usiluje o rozpoznání všech aspektů života člověka. Sociální pracovník se zaměřuje na silné stránky jednotlivců, skupin a komunit a tak podporuje jejich zmocnění.

2. 1. 4. Chrání klientovo právo na soukromí a důvěrnost jeho sdělení. Data a informace požaduje s ohledem na potřebnost při zajištění služeb, které mají být klientovi poskytnuty a informuje ho o jejich potřebnosti a použití. Žádnou informaci o klientovi neposkytne bez jeho souhlasu. Výjimkou jsou osoby, které nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu (zejména nezletilé děti) nebo tehdy, kdy jsou ohroženy další osoby.

V případech, kde je to v souladu s platnými právními předpisy, umožňuje účastníkům řízení nahlížet do spisů, které se řízení týkají.

2. 1. 5. Sociální pracovník podporuje klienty při využívání všech služeb a dávek sociálního zabezpečení, na které mají nárok, a to nejen od instituce, ve které jsou zaměstnání, ale i ostatních příslušných zdrojů. Poučí klienty o povinnostech, které vyplývají z takto poskytnutých služeb a dávek. Podporuje klienta při řešení problémů týkajících se dalších sfér jeho života.

2. 1. 6. Sociální pracovník podporuje klienty při hledání možností jejich zapojení do procesu řešení jejich problémů.

2.1.7. Sociální pracovník je si vědom svých odborných a profesních omezení. Pokud s klientem nemůže sám pracovat, předá mu informace o dalších formách pomoci. Sociální pracovník jedná s osobami, které používají jejich služby (klienty) s účastí, empatií a péčí.

2. 2. Ve vztahu ke svému zaměstnavateli

2. 2. 1. Sociální pracovník odpovědně plní své povinnosti vyplývající ze závazku ke svému zaměstnavateli.

2. 2. 2. V zaměstnavatelské organizaci spolupůsobí při vytváření takových podmínek, které umožní sociálním pracovníkům v ní zaměstnaným přijmout a uplatňovat závazky vyplývající z tohoto kodexu.

2. 2. 3. Snaží se ovlivňovat sociální politiku, pracovní postupy a jejich praktické uplatňování ve své zaměstnavatelské organizaci s ohledem na co nejvyšší úroveň služeb poskytovaných klientům.

2. 3. Ve vztahu ke kolegům

2. 3. 1. Sociální pracovník respektuje znalosti a zkušenosti svých kolegů a ostatních odborných pracovníků. Vyhledává a rozšiřuje spolupráci s nimi a tím zvyšuje kvalitu poskytovaných sociálních služeb.

2. 3. 2. Respektuje rozdíly v názorech a praktické činnosti kolegů a ostatních odborných a dobrovolných pracovníků. Kritické připomínky k nim vyjadřuje na vhodném místě vhodným způsobem.

2.3.3. Sociální pracovník iniciuje a zapojuje se do diskusí týkajících se etiky se svými kolegy a zaměstnavateli a je zodpovědný za to, že jeho rozhodnutí budou eticky podložena.

2. 4. Ve vztahu ke svému povolání a odbornosti

2. 4. 1. Sociální pracovník dbá na udržení a zvyšování prestiže svého povolání.

2. 4. 2. Neustále se snaží o udržení a zvýšení odborné úrovně sociální práce a uplatňování nových přístupů a metod.

2. 4. 3. Působí na to, aby odbornou sociální práci prováděl vždy kvalifikovaný pracovník s odpovídajícím vzděláním.

2. 4. 4. Je zodpovědný za své soustavné celoživotní vzdělávání a výcvik, což je základ pro udržení stanovené úrovně odborné práce a schopnosti řešit etické problémy.

2. 4. 5. Pro svůj odborný růst využívá znalosti a dovednosti svých kolegů a jiných odborníků, naopak své znalosti a dovednosti rozšiřuje v celé oblasti sociální práce.

2.4.6. Sociální pracovník spolupracuje se školami sociální práce, aby podpořil studenty sociální práce při získávání kvalitního praktického výcviku a aktuální praktické znalosti.

2. 5. Ve vztahu ke společnosti

2. 5. 1. Sociální pracovník má právo i povinnost upozorňovat širokou veřejnost a příslušné orgány na případy porušování zákonů a oprávněných zájmů občanů.

2. 5. 2. Zasazuje se o zlepšení sociálních podmínek a zvyšování sociální spravedlnosti tím, že podněcuje změny v zákonech, v politice státu i v politice mezinárodní.

2. 5. 3. Upozorňuje na možnost spravedlivějšího rozdělení společenských zdrojů a potřebu zajistit přístup k těmto zdrojům těm, kteří to potřebují.

2. 5. 4. Působí na rozšíření možností a příležitostí ke zlepšení kvality života pro všechny osoby, a to se zvláštěm zřetelem ke znevýhodněným a postiženým jedincům a skupinám.

2. 5. 5. Sociální pracovník působí na zlepšení podmínek, které zvyšují vážnost a úctu ke kulturám, které vytvořilo lidstvo.

2.5.6. Sociální pracovník požaduje uznání toho, že je zodpovědný za své jednání vůči osobám, se kterými pracuje, vůči kolegům, zaměstnavatelům, profesní organizaci a vzhledem k zákonným ustanovením, a že tyto odpovědnosti mohou být ve vzájemném konfliktu.

Etické problémové okruhy

Tyto problémové okruhy by měly být rozpracovány v rozšířeném kodexu, který by byl zaměřen na specifika sociální práce v různých oblastech. Sociální práce s jednotlivcem, rodinami, skupinami, komunitami a organizacemi vytváří pro sociálního pracovníka situace, ve kterých musí nejen eticky hodnotit, vybírat možnosti, ale i eticky rozhodovat. Sociální pracovník eticky uvažuje při sociálním šetření, sběru informací, jednáních a při své profesionální činnosti o použití metod sociální práce, o sociálně technických opatřeních a administrativně správních postupech z hlediska účelu, účinnosti a důsledků na klientův život.

A. Základní etické problémy jsou

- kdy vstupovat či zasahovat do života občana a jeho rodiny, skupiny či obce (např. z hlediska prevence či sociální terapie společensky nežádoucí situace),
- kterým sociálním případům dát přednost a věnovat čas na dlouhodobé sociálně výchovné působení,- kolik pomoci a péče poskytnout, aby stimulovaly klienta ke změně postojů a k odpovědnému jednání a nevedly k jejich zneužití,
- kdy přestat se sociální terapií a poskytováním služeb a dávek sociální pomoci

B. Další problémové okruhy,

kteře se občas vyskytují a vyžadují etické hodnocení a rozhodování vyplývají z následujících situací, kdy loajalita sociálního pracovníka s klientem se dostane do střetu zájmů

- při konfliktu zájmu samotného sociálního pracovníka se zájmem klienta,
- při konfliktu klienta a jiného občana,
- při konfliktu mezi institucí či organizací a skupinou klientů,
- při konfliktu zájmu klientů a ostatní společnosti,
- při konfliktu mezi zaměstnavatelem a jeho sociálními pracovníky.

C. Sociální pracovník má ve své náplni roli pracovníka,

kteřý klientům pomáhá a současně má klienty kontrolovat. Vztahy mezi těmito protichůdnými aspekty sociální práce vyžadují, aby si sociální pracovníci vyjasnili etické důsledky kontrolní role, a do jaké míry je tato role přijatelná z hlediska základních hodnot sociální práce.

Postupy při řešení etických problémů

1. Závažné etické problémy budou probírány a řešeny ve skupinách pracovníků v rámci Společnosti sociálních pracovníků ČR (dále jen Společnost). Sociální pracovník má mít možnost:diskutovat, zvažovat a analyzovat tyto problémy ve spolupráci s kolegy a dalšími odborníky, event. i za účasti stran, kterých se týkají.

2. Společnost může doplnit a přizpůsobit etické zásady pro ty oblasti terénní sociální práce, kde jsou etické problémy komplikované a závažné.

3. Na základě tohoto kodexu je úkolem Společnosti pomáhat jednotlivým sociálním pracovníkům analyzovat a pomáhat řešit jednotlivé problémy.

Etický kodex byl schválen plénem Společnosti sociálních pracovníků 19. 5. 2006 a nabývá účinnosti od 20. 5. 2006.

Příloha č. 2

ETICKÝ KODEX PORADENSKÝCH PRACOVNÍKŮ V SPC

Úvod

Smyslem kodexu je vymezit etická pravidla pro poradenské pracovníky v SPC. Každá profese potřebuje mít jednotná a uznávaná pravidla, která slouží jejím potřebám, jakož i potřebám klientů, pedagogů, kteří připravují studenty na výkon této profese a pro informaci i pracovníkům spolupracujících úřadů a institucí.

Obecná ustanovení

Poradenští pracovníci v SPC - speciální pedagogové, psychologové a sociální pracovníci (dále jen PP) respektují a váží si každého člověka a největší důraz kladou na dodržování lidských práv. Rozlišují mezi výroky a činy, které pronáší a konají jako soukromé osoby a těmi, které pronáší a konají jako představitelé své profese, organizace, nebo skupiny. Poskytují služby psychologické, pedagogické, sociální, přičemž nepřekračují své odborné kompetence a neustále zvyšují v rámci dalšího vzdělávání své odborné schopnosti. Rovněž se snaží dosáhnout a udržovat nejvyšší standard profesionální kompetence a etiky chování.

1. Profesionální normy

1.1. Omezení vyplývající z profese

- a) PP poskytují pouze ty služby, které spadají do oblasti jejich odborné kompetence. Své vzdělání, kvalifikaci, kompetence a zkušenosti nezkreslují.
- b) Jsou si vědomi omezení, která patří k jejich profesi a v případě potřeby zvou ke spolupráci odborníky jiných profesí. V tomto bodě je implicitně zahrnut předpoklad, že PP znají obecnou sféru kompetencí jiných odborníků, které žádají o spolupráci.

1.2. Profesionální odpovědnost

- a) PP se seznamují s cíli a principy fungování školského systému a institucí, v jejichž rámci působí, aby mohli svou práci vykonávat efektivně.
- b) Pokud pracují s rodinami, snaží se seznámit s postoji a hodnotami, jimiž se tyto rodiny řídí, aby jim mohli pomáhat co nejúčinněji.
- c) Orientují se v aktuální školské a další potřebné legislativě (ve školském zákoně a příslušných směrnicích, vyhláškách a metodických pokynech). Pokud jsou administrativní předpisy a nařízení v rozporu s etickými principy, vyvíjejí snahu tyto neshody a rozdíly odstranit. Pokud v tomto úsilí PP neuspějí, měli by dát přednost etickým principům.
- d) Poradenští pracovníci nesmějí připustit, aby jejich osobní názory nebo předsudky ovlivnily jejich profesionální rozhodování. Neměli by se podílet na činnostech, při nichž jakýmkoli způsobem dochází k diskriminaci, ať už z důvodu rasové příslušnosti, postižení klienta, jeho věku, pohlaví, sexuální orientace, sociální nebo třídní příslušnosti, národnosti, náboženského vyznání.
- e) Respektují kulturní zvláštnosti prostředí, ve kterém pracují. Citlivě vnímají kulturní rozdíly a jim přizpůsobují přístupy v poskytování svých služeb klientům v multikulturním prostředí.
- g) Poskytují své služby dětem, žákům a studentům se souhlasem jejich rodičů nebo zákonných zástupců, popřípadě se souhlasem zletilého klienta. Tento souhlas nemusí být získán předem v případě, kdy nastane kritická situace (např. když jednání dítěte, žáka či studenta nebo jeho stav může být nebezpečný pro něj samotného nebo pro jiné osoby).

h) Vyhýbají se situacím, při nichž by docházelo ke konfliktům nebo tajným dohodám, v jejichž pozadí by stály důvody ekonomické, politické nebo osobní.

1.3. Důvěrnost informací

a) PP jsou povinni udržovat v tajnosti důvěrné informace o dětech, žácích a studentech, které získali při výkonu své praxe, při vyučování nebo při výzkumu.

b) Zprávy o dětech, žácích a studentech jsou uchovávány na bezpečném místě tak, aby byla zaručena jejich ochrana před nepovolanými osobami.

c) Poskytují jakékoli informace o dětech, žácích a studentech komukoli dalšímu jen tehdy, mají-li k tomu souhlas rodičů nebo zákonných zástupců. Za určitých okolností musí mít nejprve souhlas žáka či studenta, než o něm poskytnou důvěrné informace rodičům či zákonným zástupcům nebo odborníkům z jiných institucí. Při zvažování nutnosti mít souhlas žáků, resp. studentů se bere v úvahu věková hranice plnoletosti a mentální úroveň žáka či studenta.

1.4. Odborný růst

a) PP si uvědomují potřebu neustále se vzdělávat.

b) Pokud PP pracují na problematice, s níž jsou málo obeznámeni, je třeba, aby žádali odbornou spolupráci, eventuálně supervizi.

c) Udržují si přehled o nejnovějších vědeckých a odborných poznatcích své disciplíny.

2. Výkon profese (profesionální praxe)

2.1. Profesionální vztahy

a) Žáci a studenti

1) Považují za prvořadou a klíčovou záležitost zájmy dětí, žáků a studentů, které mají v péči.

2) Zajišťují, aby děti, žáci a studenti chápali podstatu a cíl jakéhokoli vyšetření či intervence v co nejvyšší míře (s ohledem na věk, mentální úroveň a schopnosti klientů).

3) Nevyužívají ke svému osobnímu prospěchu profesionální vztahy, které mají s klienty či spolupracujícími osobami.

b) Rodiče

1) PP vysvětlují rodičům nebo zákonným zástupcům podstatu každého vyšetření nebo profesionální intervence, které se týkají jejich dítěte.

2) PP sdělují přiměřeně a srozumitelně rodičům či zákonným zástupcům výsledky každého vyšetření, konzultace nebo jiných služeb poskytnutých jejich dítěti

3) PP projednávají s rodiči nebo zákonnými zástupci plány podpory jejich dítěte a optimalizace jeho rozvoje, včetně různých alternativních postupů. Nesmějí se vyhýbat konfliktům, zejména v případech, kdy snaha vyhnout se konfliktu by mohla mít za následek snížení úrovně služeb poskytovaných dětem, žákům či studentům.

c) Vedení škol, výchovní poradci a učitelé

1) PP se snaží rozvíjet harmonické a kooperativní pracovní vztahy s pracovníky škol, se kterými v rámci integrace spolupracují.

2) Snaha o rozvíjení harmonických a kooperativních vztahů v instituci by neměla vést ke snižování standardů služeb, poskytovaných žákům a studentům.

d) Vztahy k odborníkům jiných profesí

1) PP se snaží navázat a udržet kooperativní pracovní vztahy s odborníky příbuzných profesí a přistupuje k nim se stejným respektem a ochotou ke spolupráci, jako ke kolegům ze své profese.

- 2) Znají okruh kompetencí a hranice kompetencí u odborníků příbuzných profesí.
- 3) PP se snaží vypracovat co nejkvalitivnější závěry z vyšetření, které mají sloužit jiným odborníkům

2.2. Vyšetření

- 1) PP ručí za to, že se testy a jiné diagnostické nástroje nedostanou do rukou nepovolaných osob (budou respektována legální omezení), aby byla zachována validita testů.
- 2) Pro zajištění validity výsledků PP administrují testy v souladu s instrukcemi vydavatele testu.
- 3) Interpretují výsledky testu s ohledem na přiměřenost použitých norem či jiných vhodně stanovených kritérií, jakož i koeficientů reliability a validity zjištěných pro ty účely, pro něž se dané testy používají.
- 4) Pokud byla validita testu vzhledem ke konkrétnímu dítěti, žákovi či studentovi z nějakého důvodu zpochybněna, nebo pokud bylo administrování testu nějakým způsobem pozměněno, musí být tyto skutečnosti uvedeny ve zprávě o vyšetření spolu s adekvátní interpretací toho, jak tyto faktory mohly ovlivnit výsledky.
- 5) O výsledcích vyšetření dítěte plně informují rodiče nebo zákonné zástupce, příp. dítě (je-li to vhodné a přiměřené), a to způsobem, který je jim srozumitelný.
- 6) PP zodpovídají za volbu technik a způsob jejich použití k vyšetření klienta; měli by být schopni jejich použití obhájit.
- 7) Nesmějí podporovat používání psychodiagnostických metod osobami bez odpovídajícího vzdělání nebo jiným způsobem nekvalifikovanými.

3. Výzkum

3.1. Všeobecná ustanovení

- 1) Při provádění výzkumů dodržují PP nejvyšší standard etických principů.
- 2) Nevnášejí do výzkumů žádné kulturní, rasové, sociální, třídní nebo etnické předsudky.
- 3) Musí informovat rodiče nebo zákonné zástupce o tom, že jejich dítě se stane subjektem výzkumu.
- 4) Respektují právo rodičů nebo zákonných zástupců nedovolit svému dítěti účastnit se výzkumu anebo jeho účast ve výzkumu kdykoli ukončit.
- 5) Plně informují žáky a studenty, jakož i jejich rodiče nebo zákonné zástupce o podstatě a cílech výzkumu.
- 6) Ručí za to, že děti, žáci a studenti účastníci se výzkumu, neutrpí žádnou fyzickou nebo psychickou újmu způsobenou procedurami použitými ve výzkumu.
- 7) Zodpovídají za exaktnost publikovaných výsledků a za uvedení limitů plynoucích z prezentovaných údajů

Etický kodex projednán a schválen na celostátním sněmu Asociace pracovníků SPC v Brně dne 18. 1. 2006.

Příloha č. 3

Výňatek z Nařízení vlády č. 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách a správě

2.08.02 SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK

8. platová třída

1. Provádění dílčích odborných sociálních prací včetně zajišťování standardní dokumentace. Řešení dílčích sociálně-právních problémů. Zajišťování informací a odborných podkladů pro sociální práci včetně jejich zpracovávání.

9. platová třída

1. Sociálně-právní poradenství, analytická a metodická činnost v sociální péči v zařízeních sociálních služeb, ve zdravotnických zařízeních nebo v záchytných zařízeních a v zařízeních sociálně-právní ochrany dětí. Vytváření podmínek pro zapojení klientů do společenského procesu za účelem sociálního začlenění i mimo rámec zařízení sociálních služeb.

2. Řešení sociálně-právních a sociálně zdravotních problémů klientů aplikací odborných metod sociální práce, diagnostická činnost, poradenství; účast na jednání se správními orgány a jinými organizacemi v zájmu klientů. Sociální práce v zařízeních sociálních služeb poskytujících služby sociální prevence (azylové domy, noclehárny apod.) a v zařízeních sociálně-právní ochrany dětí.

10. platová třída

1. Analytická, koncepční a metodická činnost v individuální a skupinové sociální práci.

2. Samostatný výkon náročných specializovaných agend péče o osoby, rodiny a skupiny v nepříznivé sociální situaci. Zajišťování sociálně-právního poradenství. Poskytování soustavné sociální pomoci v přímém styku s osobami nebo rodinami, které se dostaly do nepříznivé sociální situace.

3. Koncepční činnost sociální práce v zařízeních sociálních služeb, v zařízeních sociálněprávní ochrany dětí, ve zdravotnických zařízeních nebo v záchytných zařízeních.

4. Poskytování odborné sociálně-právní pomoci osobám ohroženým násilným chováním vykázané osoby. Zajišťování spolupráce a vzájemné informovanosti mezi intervenčními centry, poskytovateli sociálních služeb, orgány sociálně-právní ochrany dětí, obcemi, Policií České republiky a obecní policií, orgány veřejné správy apod.

11. platová třída

1. Samostatné zajišťování sociálně-právního poradenství a sociální práce s rodinami nebo jednotlivci v krizových situacích. Odborná činnost ve střediscích drogové a jiné závislosti.

2. Depistážní činnost zaměřená na vědomé, cílené a včasné vyhledávání jednotlivců, rodin a skupin v nepříznivé sociální situaci a na analýzu jejich sociálních potřeb v dané komunitě. Komplexní správa sítě sociálních služeb.

3. Poskytování krizové intervence.

4. Sociální práce zaměřené na jednotlivce, rodiny a skupiny se zvýšeným rizikem sociálního vyloučení nebo vzniku problémů v osobním nebo sociálním vývoji.

5. Vedení specializovaných výcvikových a dalších preventivních programů osobního rozvoje a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže se speciálními sociálními potřebami.

6. Tvorba koncepce a strategie poskytování více druhů sociálních služeb, zavádění systému kvality sociální práce, analytická činnost a metodické usměrňování sociální práce v rámci daného zařízení.

12. platová třída

1. Poskytování sociálně-právního poradenství v oblasti rodinných vztahů, zdravotního a psychického onemocnění či postižení, sociálně-patologických nebo kriminálních jevů apod.

2. Provádění náročných metodických a specializovaných kontaktních činností se zaměřením na jednotlivce, rodiny a skupiny se zvýšeným rizikem sociálního vyloučení nebo vzniku problémů v osobním a sociálním vývoji. 3. Příprava a koordinace sociálně-preventivních programů na ochranu týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí, usměrňování péče o děti vyžadující zvýšenou pozornost, posuzování a řešení zvláště složitých a výjimečně obtížných případů ohrožených dětí.

13. platová třída

1. Tvorba a rozvoj metod sociální práce a aplikace nejnovějších poznatků z psychologie, sociologie, pedagogiky, práva a jiných společenských věd.

Příloha č. 4

Dotazník pro sociální pracovníky

Dobrý den,

jmenuji se Barbora Kupilíková a jsem studentkou oboru Sociální práce na Fakultě pedagogické ZČU. Prosím vás o vyplnění tohoto dotazníku. Pomůžete mi shromáždit data pro moji diplomovou práci na téma „Úloha sociálního pracovníka ve speciálně pedagogických centrech“. Odpovědi na otázky budou zpracovány a použity výhradně pro účely mé diplomové práce. Vyplnění dotazníku vám nezabere více než 10 min.

Pokyny k vyplnění dotazníku

Pokud není uvedeno jinak, zaškrtněte prosím pouze jednu možnost. Kliknutím na šedý čtverec se automaticky zaškrtně. Pokud je uvedeno ve výběru možností „jiné“ nebo „rozeptejte“, je u tohoto pole šedý obdélník, do kterého můžete volně vpisovat odpověď.

1. Jaké je vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- Středoškolské
- Vyšší odborné (DiS.)
- Bakalářské
- Vysokoškolské

2. Jak dlouho pracujete v oblasti sociální práce?

- 0 – 2 roky
- 2 – 6 let
- 6 – 10 let
- 10 -20 let
- 20 a více let

3. Jak dlouho pracujete jako sociální pracovník v tomto speciálně pedagogickém centru?

- 0 – 2 roky
- 2 – 4 roky
- 4 – 6 let

- 6 – 10 let
- 10 a více let

4. Kolik máte ve své péči klientů?

4a. Počet aktivních klientů

- Méně než 100
- 100 – 200
- 200 – 500
- 500 – 1000
- více než 1000

4b. Počet klientů celkově v evidenci SPC

- Méně než 100
- 100 – 500
- 500 – 1000
- 1000 – 2500
- 2500 – 5000
- více než 5000

4c. Jaká je věková skupina vašich klientů?

- 3 – 26 let
- Jiné:

4c. Jaké typy zdravotního postižení se vyskytují u vašich klientů? (můžete zvolit více možností)

- Zrakové postižení (+ kombinované vady)
- Sluchové postižení (+kombinované vady)
- Mentální postižení (+kombinované vady)
- Poruchy autistického spektra

- Specifické poruchy učení
- Vady řeči
- Tělesné postižení (+kombinované vady)
- Jiné:

5, 6, 7, 8. Kolik času věnujete následujícím činnostem? Odpovídejte, prosím, zaškrtnutím jedné z možností.

5a. Individuální konzultace a podpora klientů	☐ nikdy	☐ občas	☐ často	☐ velmi často	☐ stále
5b. Návštěvy klientů v rodinách	☐ nikdy	☐ občas	☐ často	☐ velmi často	☐ stále
5c. Sociální poradenství	☐ nikdy	☐ občas	☐ často	☐ velmi často	☐ stále
5d. Pomoc s výběrem rehabilitačních a kompenzačních pomůcek pro klienty	☐ nikdy	☐ občas	☐ často	☐ velmi často	☐ stále
5e. Pomoc klientům zprostředkovat kontakt s odborníky a poskytování informací o zajištění odborné péče	☐ nikdy	☐ občas	☐ často	☐ velmi často	☐ stále
5f. Poskytování informační služby o institucích, které poskytují pomoc a podporu zdravotně postiženým, sociálně právní legislativu	☐ nikdy	☐ občas	☐ často	☐ velmi často	☐ stále
5g. Vedení dokumentace centra	☐ nikdy	☐ občas	☐ často	☐ velmi často	☐ stále
5h. Příprava dokumentů pro správní řízení	☐ nikdy	☐ občas	☐ často	☐ velmi často	☐ stále
5i. Vedení archivu SPC	☐ nikdy	☐ občas	☐ často	☐ velmi často	☐ stále

6a. Konzultace pro zákonné zástupce, pedagogické pracovníky škol a školských zařízení	☐ nikdy	☐ občas	☐ často	☐ velmi často	☐ stále
6b. Kariérové poradenství pro klienty se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním	☐ nikdy	☐ občas	☐ často	☐ velmi často	☐ stále
6c. Koordinace činnosti s poradenskými pracovníky škol, pedagogicko-psychologickými poradnami a středisky výchovné péče	☐ nikdy	☐ občas	☐ často	☐ velmi často	☐ stále
6d. Poskytování podpory a pomoci rodičům při výchově dítěte a stimulaci jeho vývoje v rodině	☐ nikdy	☐ občas	☐ často	☐ velmi často	☐ stále
6e. Pomoc při výběru vhodných hraček a stimulačních pomůcek	☐ nikdy	☐ občas	☐ často	☐ velmi často	☐ stále
6f. Pomoc při výběru školy	☐ nikdy	☐ občas	☐ často	☐ velmi často	☐ stále
7a. Dlouhodobý kontakt s vyučujícími a řediteli škol	☐ nikdy	☐ občas	☐ často	☐ velmi často	☐ stále
7b. Provádíte osobní návštěvy klientů ve škole?	☐ nikdy	☐ občas	☐ často	☐ velmi často	☐ stále
8a. Vykonáváte administrativní nebo jiné práce pro ZŠ a MŠ, při které je SPC zřízeno?	☐ nikdy	☐ občas	☐ často	☐ velmi často	☐ stále
8b. Fakturace (služeb, úkonů, služebních cest, apod).	☐ nikdy	☐ občas	☐ často	☐ velmi často	☐ stále
8c. Vedení dokumentace žáků ZŠ, MŠ pro účely školy	☐ nikdy	☐ občas	☐ často	☐ velmi často	☐ stále

9. Jakou z činností, které vykonáváte, považujete za nejdůležitější?

Prosím, rozepište:

10. V jakých oblastech byste chtěla rozšířit svou činnost?

Prosím, rozepište:

11. Jaké změny ve struktuře pracovníků ve Vašem SPC byste navrhovala (můžete označit více možností)?

- Další sociální pracovník
- Další speciální pedagog
- Další psycholog
- Administrativní pracovník pro potřeby SPC
- Jiný pracovník (vypište):

12. Co by vám ve vaší práci nejvíce pomohlo ?

- Jiná organizace práce
- PC program
- Jiné (rozepište):

Velmi děkuji za ochotu a Váš věnovaný čas.